ORTODOKSİA
AHLÂKİ VE DİNİ RESALE
Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS
Mahal idare
Tahta Minare, Vodına Sokeğı 42
İstanbul — Fener

# ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΗ'. — ΙΟΥΛΙΟΣ 1943 — ΤΕΥΧΟΣ 7

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:



## ΑΠΙΣΤΙΑ Ἢ ΚΑΚΙΑ

## ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΝΟΣΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ;

Εἰς τὸ προηγούμενον κύριον ἄρθρον τῆς «Ὀρθοδοξίας» ἔκαμνον λόγον περὶ τῶν διανοουμένων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ἐχθροὶ τῆς κτηνώδους ὀκνηρίας, ζητοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἐφόσον μάλιστα εἶναι εἰλικρινεῖς, τίποτε δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ ἡ ἀλήθεια, ὁ χριστιανισμός. Ζητοῦν τὴν ἀλήθειαν; θὰ τὴν εὕρουν· θὰ συναντήσουν Ἐκεῖνον ποὺ εἶπεν· «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός, **ἡ ἀλήθεια** καὶ ἡ ζωή.» Ἐχθροὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀρετῆς εἶναι οἱ ὀκνηροὶ ἄνθρωποι, οἱ φίλοι τῆς ὑλιστικῆς ζωῆς, οἱ ἀπερροφημένοι ἀπὸ τὸν ἐντελῶς κοσμικὸν καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐπικούρειον βίον. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν καιρόν, καὶ ἴσως οὔτε τὴν δύναμιν, νὰ ἐξετάσουν τὰς αἰτίας τῶν φαινομένων καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν τῶν πάντων καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλα παρόμοια μεγάλα προβλήματα. Ἔχουν ὅμως τὸν καιρὸν νὰ ἀποφανθοῦν μὲ τρόπον ἀξιωματικὸν ἀλλὰ

καὶ ἐπιπόλαιον· δὲν ὑπάρχει Θεός· δὲν ὑπάρχει ἀθανασία ψυχῆς· δὲν ὑπάρχει πέραν τοῦ τάφου κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις. —

Ποῖος ὑπαγορεύει εἰς τοὺς κατὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ὑλιστὰς αὐτοὺς τὰ ἀντίθεα καὶ τὰ ἀντιχριστιανικὰ αὐτὰ δόγματα; Οὐδέποτε βεβαίως μία ἀνωτέρα, ἐξαιρετικὴ δύναμις τοῦ πνεύματός των, οὔτε μία βαθεῖα καὶ λιπαρὰ μόρφωσις, οὔτε μία ἀνάγκη τῆς ψυχῆς των. Τὴν πανηγυρικῶς καὶ ἐπιδεικτικῶς ἐξαγγελλομένην ἀπιστίαν αὐτὴν ὑπαγορεύει ἡ διεφθαρμένη ζωή. Εἶναι ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀπιστίας, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ κατ' ἀνάγκην ἡ κακία, ἡ ἁμαρτία, ἡ διαρκὴς παράβασις ὅλων ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνιστᾷ καὶ θεσπίζει ὡς ἐξυψώνοντα τον ἄνθρωπον ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Οἱ τοιοῦτοι ἄπιστοι καὶ εἰς πᾶσαν μὲν ἄλλην ἐποχήν, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἰδικήν μας, εἶναι πολλοί, πάμπολλοι. Ὅταν συναντᾶτε τοιούτους ἀπίστους, πρὶν νὰ ἐξετάσετε ποῖα βιβλία ἀνέγνωσαν, εἰς ποῖα σχολεῖα ἐφοίτησαν, ἐρευνήσατε κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν βίον των. Εἶναι δίκαιοι ἄνθρωποι; εἶναι χρηστοί; εἶναι ἐλεήμονες; εἶναι ἀπερροφημένοι τελείως ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴν ζωήν; Ἡ ἐρευνά σας θὰ ἀποδείξῃ ὅτι 90 % πρόκειται περὶ ἀπιστίας τῆς ὁποίας πατὴρ εἶναι ἡ κακία, ἡ διαφθορά. Εἶναι ἡ περίπτωσις ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅταν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «ὦ γενεὰ **ἄπιστος καὶ διεστραμμένη.**» Ἦτο ἄπιστος διότι ἦτο διεστραμμένη, χωρὶς νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ τὸ ἕτερον ὅτι καὶ γενεὰ πράγματι ἄπιστος πάντως θὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὴν διαστροφήν, εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν κατάπτωσιν. Ἀπιστία καὶ κακία εἶναι συνήθως ἀλληλένδετα. Ὁ λεπτὸς ψυχολόγος καὶ σοβαρὸς παρατηρητὴς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος φρονεῖ ὅτι ἡ ἀπιστία στηρίζει τὴν κακίαν καὶ ἡ κακία τὴν ἀπιστίαν. «Ὅταν, λέγει, ἡ συνείδησις εἶναι παραγεμισμένη ἀπὸ πονηρὰς πράξεις, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τούτου φοβεῖται καὶ τρέμει τὴν πέραν τοῦ τάφου καταδίκην, εὑρίσκεται πρὸ διλήμματος· ἢ νὰ ἀφήσῃ τὸν ἁμαρτωλὸν βίον καὶ βαδίζουσα τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν ἐσωτερικὴν καὶ παρηγορίαν ἢ νὰ ἀρνηθῇ ὅλα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ ἀνταπόδοσιν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ παρηγορηθῇ.» Καὶ ἀλλαχοῦ ἀναλυτικώτερον ὁ σοφὸς πατριάρχης ἐξετάζων τὸ ἴδιον ζήτημα προσθέτει· «Ἐκεῖνο ποὺ βλάπτει τὸ δόγμα τῆς ἀναστάσεως, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῆς μελλούσης κρίσεως, δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἡ κακία, «ἡ τοῦ βίου φαυλότης.» Καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν δογμάτων ἐκείνων ὁ φαῦλος, συνεχίζει ὁ θεῖος πατήρ, ἐπινοεῖ ἄλλα διδάγματα, ὡς τὴν θεωρίαν ὅτι τὰ πάντα καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία ὑπείκουν εἰς τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης, τῆς εἱμαρμένης, ὅτι οὐδεμία πρόνοια θεία ἢ ἄλλη ὑπάρχει. Διότι ὅταν ἡ ψυχὴ βυθισθῇ μέσα εἰς τὰς ποικίλας κακίας καὶ ἁμαρτίας, ἐφευρίσκει τὰ ἀντίθεα αὐτὰ δόγματα ὡς παρηγορίαν διὰ νὰ μὴ

λυπῆται σκεπτομένη ὅτι ὑπάρχει ἡ πέραν τοῦ τάφου κρίσις καὶ ὅτι τόσον ἡ κακία ὅσον καὶ ἡ ἀρετὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γνώμην καὶ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου.» [1]). Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ἀναγνῶσται, ὅταν διαβάσουν τὰς σκέψεις αὐτὰς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, θὰ πεισθοῦν ὅτι ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Ἱεράρχης ἀναλύει τὰς ψυχικὰς διαθέσεις καὶ τὰ φρονήματα μιᾶς πολυαρίθμου ὁμάδος ἀνθρώπων τῆς σημερινῆς κοινωνίας.

Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι ἐὰν ἐν τῇ πραγματικότητι, εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας τῶν τοιούτων, διὰ τῆς κακίας ἀπίστων, ὑπάρχει ἀπιστία. Φρονῶ ὅτι καὶ εἰς αὐτοὺς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Προφητάνακτος· «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός.» Καὶ ἡ ἀπόπειρα πρὸς καθησύχασιν τῆς ταραχῆς, τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως, εἶναι κόπος μάταιος. Ἐὰν ἠμπορούσαμεν νὰ ἴδωμεν εἰς τὰ βαθύτερα τῆς ἐσωτερικῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων ἀπίστων, θὰ διεκρίνομεν ὁλόκληρον ὠκεανὸν νὰ ταράττεται ἀπὸ ἀφρίζοντα κύματα. Ὑποβάλλονται εἰς κόπους καὶ ἀγῶνας ματαίους ποὺ ἀποβλέπουν εἰς τὴν οἰκοδομὴν οἰκοδομημάτων ἀπιστίας στηριγμένων ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως. Μεταχειρίσθητε κόπους ὀλιγωτέρους, μικροτέρας προσπαθείας διὰ νὰ κατανικήσετε τὰ πάθη σας, τὰς κακίας· τότε θὰ εὕρετε ἀσφαλεστέραν καὶ διαρκεστέραν ἡσυχίαν καὶ ἠρεμίαν καὶ γαλήνην. Ὁ Βοσσουέτος εἰς τὸν ἐπικήδειον τῆς Ἄννης ντὲ Κονζὰγκ ἀναπτύσσει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὰς ὡς ἄνω σκέψεις· «αἰὼν εἰς μάτην ὀξυδερκὴς καὶ ἐφευρετικός, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐπιθυμοῦν νὰ στηρίζουν τὰ ἁμαρτήματά των ἐπὶ ἐπιχειρημάτων ποὺ βασίζονται ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰς ἀδυναμίας των ζητοῦν νὰ στηρίξουν ἐπάνω εἰς ἀξιώματα, κατὰ τὸν ὁποῖον τόσαι ἄφρονες ψυχαὶ ζητοῦν τὴν ἀνάπαυσίν των μέσα εἰς τὸ ναυάγιον τῆς πίστεως καὶ αἱ προσπάθειαι ποὺ καταβάλλουν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των ἀποσκοποῦν ὄχι εἰς τὸ νὰ νικήσουν τὰ πάθη των, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ καταπνίξουν τὰς φωνὰς καὶ τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεώς των. [2]).

---

[1]) «Ἀμφότερα γὰρ ὑπ' ἀλλήλων κατασκευάζεται, ἡ κακία ὑπὸ τῆς ἀπιστίας, καὶ ἡ ἀπιστία ὑπὸ τῆς κακίας. Πολλῶν γὰρ πεπληρωμένον τὸ συνειδὸς πονηριῶν, δεδοικὸς καὶ τρέμον τὴν μέλλουσαν ἀντίδοσιν, ἐπειδὴ μὴ βούλεται ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὰ κάλλιστα τὴν παραμυθίαν πορίζεσθαι, ἀπὸ τῆς ἀπιστίας βούλεται». Ὁμιλ. ιζ'. Α. Κορ. καὶ ἀλλαχοῦ· «τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα λυμαίνεται ἡ τοῦ βίου φαυλότης, τὸ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὸ τῆς κρίσεως· πολλὰ καὶ ἕτερα ἐπισπᾶται, εἱμαρμένην, ἀνάγκην, τὸ ἀπρονόητον. Ψυχὴ γὰρ βαπτισθεῖσα μυρίοις κακοῖς, ὥσπερ τινὰς παραμυθίας ταύτας ἐπινοεῖν ἑαυτῇ πειρᾶται, ἵνα μὴ λυπῆται, λογιζομένη ὅτι κρίσις ἐστί, καὶ ὅτι ἐν ἡμῖν κεῖται τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας.» Ὁμιλ. μζ' εἰς τὰς Πράξεις.

[2]) «Siècle vainement subtil, où l'on veut pécher avec raison, où la faiblesse veut s'autoriser par des maximes, où tant d'âmes insensées cherchent leur repos dans le naufrage de la foi, et ne font d'effort contre elles-mêmes que pour vaincre au lieu de leurs passions, le remords de leur conscience».

[3]) Βίος τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Migne τόμ. 26 σ. 872.

Διὰ τὴν θεωρητικὴν ἀπιστίαν — σήμερον ὑπὸ τὴν γενικὴν καὶ ἀπόλυτον ἔννοιαν ἀνύπαρκτον εἰς τοὺς πεπαιδευμένους — φάρμακον εἶναι ἡ διδασκαλία, καὶ πρὸ πάντων ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν. Ὑπάρχει ὅμως ἀνάγκη πρὸς τοῦτο καλῶν θρησκευτικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων τὰ ὁποῖα παρ' ἡμῖν, εἰς τὴν γλῶσσάν μας, πολὺ σπανίζουν. Δὲν ὁμιλῶ περὶ σχολικῶν θρησκευτικῶν βιβλίων, ἀλλὰ περὶ βιβλίων θρησκευτικοῦ μὲν περιεχομένου ἀλλὰ καὶ ἀπολογητικοῦ. Ἔχω ὑπ' ὄψιν βιβλία γραμμένα μὲ σύγχρονον πνεῦμα προωρισμένα κυρίως διὰ τὴν νεολαίαν.

Διὰ τὴν πρακτικὴν ἀπιστίαν, τὴν ἀπιστίαν ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα βίου διεφθαρμένου, φάρμακον εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν ἀρετήν. Ζητοῦν οἱ τοιοῦτοι κάποιαν ἡσυχίαν ἐσωτερικήν· ζητοῦν νὰ ἦναι ἤρεμοι καὶ εὐτυχεῖς, ἂς παύσουν νὰ ἀπατοῦν καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἑαυτούς των. Θὰ εὕρουν τὴν ζητουμένην γαλήνην χωρὶς νὰ ἀναβοῦν βουνὰ ἢ νὰ πλεύσουν θαλάσσας καὶ ὠκεανούς. «Ἡ ἀρετή, λέγει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, δὲν εἶναι μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, οὐδὲ ἡ ὑπόστασίς της εὑρίσκεται ἔξω ἀπὸ ἡμᾶς· «ἐν ἡμῖν» 3) τὸ ἔργον ἐστὶ καὶ εὔκολον τὸ πρᾶγμα, ἐὰν μόνον θελήσωμεν. Ἕλληνες μὲν ἀποδημοῦσι, καὶ θάλατταν περῶσι, ἵνα γράμματα μάθωσιν· ἡμεῖς δὲ οὐ χρείαν ἔχομεν ἀποδημῆσαι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε περάσαι θάλατταν διὰ τὴν ἀρετήν. Φθάσας γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν· οὐκοῦν ἡ ἀρετὴ τοῦ θέλειν ἡμῖν μόνον χρείαν ἔχει· ἐπειδή περ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐξ ἡμῶν συνίσταται.»

Ὥστε τὸ ἔργον τοῦ θρησκευτικοῦ διδασκάλου, τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἱεροκήρυκος τῆς ἐποχῆς μας, συνίσταται πολὺ περισσότερον εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τῆς πρακτικῆς ἀπιστίας καὶ τὴν μεταφύτευσιν τῆς ἀρετῆς, ὅλων τῶν χριστιανικῶν προσόντων, εἰς τὴν θέσιν τῆς ψυχῆς τὴν ὁποίαν περιεκύκλωσαν καὶ συνέπνιξαν τὰ πικρὰ βότανα καὶ τὰ ἄγρια χόρτα τῆς πολυμόρφου κακίας.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΕΠΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

# ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΜΙΑ

## ΠΑΡΘΕΝΙΗΣ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τὸν τίτλον τοῦτον φέρει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Migne (τόμ. 37ος σελ. 522 — 578), ποίημα ἀξιόλογον καὶ ἐκτεταμένον, ἀποτελούμενον ἐκ στίχων 732. Φανερὸν ὅτι ἐγκωμιάζεται δι' αὐτοῦ ἡ παρθενία, δηλ. ὁ ἄγαμος βίος γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν ἀκολουθούντων τὸ παράδειγμα καὶ τὴν σχετικὴν γνώμην τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, θυσιάσαντος πᾶσαν κατὰ κόσμον ἀδιάβλητον ἡδονήν, χάριν καλλιτέρας ἐκπληρώσεως τῶν ἀποστολικῶν καθηκόντων καὶ διατυπώσαντος τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ ἔγγαμος τὰ τοῦ κόσμου καὶ πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Τὸ ἕβδομον κεφάλαιον τῆς Α΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς διήγειρεν μέγαν ἐνθουσιασμόν. Σελίδας πολλὰς καὶ λόγους Πατέρων καὶ Διδασκάλων ἐνέπνευσεν ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Ἀποστόλου. Οἱ πρῶτοι αἰῶνες ἔχουν πράγματι νὰ ἐπιδείξουν πολλὰ τὰ καλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν καὶ ἴσως τοῦτο νὰ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἀργότερον τοιαύτην τροπὴν ἡ ὑπόθεσις, ὥστε ὁ ἁγνὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν ὀλίγων νὰ ἀναμιχθῇ μὲ ὑπολογισμοὺς πολλῶν, νὰ ἐπακολουθήσουν παρεξηγήσεις ἐπὶ παρεξηγήσεων, τὰ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἴχνη διαβάσεως χηνῶν καὶ γεράνων νὰ συγχέωνται μὲ τὰ σχήματα τῶν ἀστερισμῶν καὶ ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος νὰ ἀγωνιῶσιν οἱ νομοθέται πῶς θὰ κατορθωθῇ νὰ μὴ ἕπωνται μύρια ἄλλα.

Τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι ἐπίσης συντεθειμένον ὑπὸ τοῦ Ναζιανζηνοῦ μὲ ἔξαρσιν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μὲ λογικὴν ἐπιχειρηματολογίαν. Εἶναι λόγος ρητορικὸς ἢ μελέτη θρησκευτικὴ περιβληθεῖσα ὡραῖον ποιητικὸν πέπλον εἰς ἡρωικοὺς ἑξαμέτρους στίχους ρέοντας, εὐήχους, διηνθισμένους μὲ ἐκλεκτὰ ἄνθη ποιητικῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἱερώνυμος θεωρεῖ τὸν Γρηγόριον ἔξοχον ποιητὴν καὶ κατατάσσει αὐτὸν ***μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν συγγραφέων.***

Ἰδοὺ οἱ πρῶτοι στίχοι τοῦ δεκαστίχου προοιμίου :

Παρθενίην στεφάνοις ἀναδήσομεν ἡμετέροισιν
ἐκ καθαρῆς κραδίης καθαροῖς μέλποντες ἐν ὕμνοις.
Τοῦτο γὰρ ἡμετέροιο βίου ξεινήιον ἐσθλόν
Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε φαάντερον ἠδ' ἐλέφαντος
Οἷς ζωὴν χθονίην χαμάδις βάλε παρθένος οἶστρος
Πρὸς Θεὸν ὑψιμέδοντα νόου πτερὸν ἔνθεν ἀείρων !

'Από τοῦ 11ου στίχου ὁ ποιητὴς εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα χαιρετῶν ἐν πρώτοις καὶ ἀποκαλυπτόμενος οὕτως εἰπεῖν πρὸ τῆς εὐγενοῦς ἰδεολογίας ἣν πρόκειται νὰ ἀναλύσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ:

Παρθενίη, μέγα χαῖρε, θεόδοτε, δῶτερ ἐάων
μῆτερ ἀπημοσύνης, Χριστοῦ λάχος, οὐρανίοισι
κάλλεσιν ἀζυγέεσιν ὁμόζυγε! ἀζυγέες γὰρ
πρῶτα Θεός, μετέπειτα Θεοῦ χορὸς αἰὲν ἐόντος . . .

'Εν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος προβάλλει ὡς ὑπόδειγμα μιμήσεως τὴν Τριαδικὴν Θεότητα

Πρώτη παρθένος ἐστὶν ἁγνὴ Τριάς . . .
καὶ τοὺς ἀγγέλους, τοῖσι μὲν οὔτε γάμος, οὔτ᾽ ἄλγεα οὐ μελεδῶναι!

διότι θέλει τὸν ἄνθρωπον ἐπίγειον ἄγγελον, ὄχι βεβαίως, ὡς δυνάμενον νὰ γίνῃ ἀλλὰ ὡς ὀφείλοντα νὰ γίνῃ, ὡς πραγματικότητα ποθητὴν παρὰ τὸ ἀνέφικτον, ὡς προσπάθειαν καὶ εὐγενῆ τινα τάσιν ἀνυψώσεως, ἀνατάσεως καὶ τελειοποιήσεως ἑαυτοῦ παρὰ τὸ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐθεώρει τὴν τοιαύτην ἐξύψωσιν ὡς ἀδύνατον, ἐφόσον εἴμεθα κρᾶμα σώματος καὶ ψυχῆς, σαρκὸς καὶ πνεύματος. Τὴν τοιαύτην γνώμην διατυπώνει εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους τοῦ ΙΖ'. ἠθικοῦ ἔπους:

Εἰ δ᾽ ἄκρην τελέως ἴοις τρίβον, οὐκέτι θνητός
ἀλλά τις οὐρανίων (=***ἐὰν κατώρθωνες*** νὰ βαδίσῃς τὸν δρόμον
τῆς ἄκρας ἀρετῆς, δὲν θὰ ἦσο θνητὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ οὐράνιον ὄν).

Προχωρῶν ὁ ποιητὴς ὁμιλεῖ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὄντος ὑλικοπνευματικοῦ, ἐκ τῶν κάτω ὑμνοῦντος τὸν Δημιουργόν. Ἡ Εὔα πρώτη γυνὴ ἐπλάσθη τότε ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ 'Αδάμ:

Ἄνδιχα μοιρήσας μεγάλῃ ζωαρκέει χειρί
πλευρὴν ἐκ λαγόνων μούνην ἕλε, τήν ρα γυναῖκα
δειμάμενος καὶ φίλτρον ἐνὶ στέρνοισι κεράσσας
ἀμφοτέροις ***ἐφέηκεν ἐπ᾽ ἀλλήλοισι φέρεσθαι***
οὐ πᾶσ᾽ οὐδ᾽ ἐπὶ πάντας, ὅρον δ᾽ ἐπέθηκε πόθοισιν
ὅν ρα ***γάμον καλέουσ᾽*** ὕλης ἀμέτροιο χαλινόν . . .

Ὁ γάμος ἐθεσπίσθη οὕτω ὡς χαλινὸς τῶν σωματικῶν ὁρμῶν διὰ νὰ μὴ ὁρμῶσι πάντες κατ᾽ ἀλλήλων ***ἀγεληδὸν*** καὶ ὡς μή

ρήξειεν μερόπων ἱερὸν γένος ἐκ φιλότητος
ἀζυγέος, πολέμοις δὲ καὶ ἄχθεα πᾶσιν ὀρίνῃ
οἶστρος ἀσημάντοισι φορεύμενος ἀφραδίῃσι!

Τὴν πλάσιν τῶν πρωτοπλάστων ἐπηκολούθησεν ἡ βασκανία τοῦ δράκοντος, τὸ ἁμάρτημα, ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ

Χριστοῦ (στίχ. 109—186). Γίνεται νέος κόσμος καὶ καλύτερος. Καινὴ νομοθετεῖται ζωὴ καὶ Διαθήκη, ἐν ᾗ ὑψηλὴν θέσιν καταλαμβάνει ἡ θεοειδὴς παρθενία.

Λυομένη κόσμοιο, λύουσά τε κόσμον ἀφαυρόν
τοσσάτιον προφέρουσα γάμου βιότοιό τε δεσμῶν
ὁσσάτιον ψυχὴ προφερεστέρη ἔπλετο σαρκός.

Καλὸς ὁ γάμος ἀλλὰ καλλιτέρα ἡ παρθενία! Τὰ καλὰ τοῦ γάμου περιγράφονται εἰς σειρὰν ὡραίων στίχων (περιγράφονται δὲ μὲ τόσην ζωηρότητα ὥστε νομίζεις ὅτι ὁ ποιητὴς ἤλλαξε γνώμην! Εἶναι ἀμίμητος ἐν οἷς ἀναλύει τόσον ψυχολογημένα τὰ τοῦ γάμου, διὰ τοῦ ὁποίου πληθύνεται ὁ κόσμος, ἐγείρονται πόλεις, νόμοι νομοθετοῦνται, αἱ ἀγοραὶ γεμίζουν, ὁ στρατὸς καταρτίζεται, χωροὶ ὑμνωδοὶ ἐν τῷ ναῷ καταρτίζονται, τὰ θηρία καταστρέφονται, ἡ γῆ καλλιεργεῖται καὶ ἡ φυτοεργεία διδάσκεται, ἡ θάλασσα διασχίζεται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἱστίων καὶ τοῦ ἀνέμου, ἡ γῆ μὲ τὴν θάλασσαν συνδέεται! Εἰς τὸν συζυγικὸν βίον κοιναὶ καὶ ἐλαφρότεραι γίνονται αἱ λῦπαι, γλυκερώτεραι αἱ εὐφροσύναι, τερπνότερος ὁ πλοῦτος, τοῦ δὲ πλούτου τερπνοτέρα ἡ ὁμοφροσύνη τῶν συζύγων.

Κληὶς δ' ἀμφοτέροισι σωφροσύνης τε πόθων τε
συζυγίη καὶ σφρηγὶς ἀναγκαίης φιλότητος.

Οἱ ἔγγαμοι δὲν ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν ἀγάμων ἀλλὰ οἱ ἄγαμοι ἐκ τῶν ἐγγάμων καὶ ὅσοι δὲν ἐγίνατε πατέρες, προήλθετε ὅμως ἀπὸ πατέρας.[1])

Ἀλλ' ἰδοὺ ἐμφανίζεται εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ κατηφὴς μὲ τρίχινα ράκη «νήλιπος αὐαλέη τε» κατὰ γῆς βλέπουσα ἡ Παρθενία, μόλις ἀνοίγουσα τὰ χείλη, μὲ ἐρυθρὰς τὰς παρειάς, καλύπτραν φέρουσα. Ὁ ποιητὴς προσφωνεῖ ἐνθουσιῶν καὶ ἀρχίζει τὰ ἐγκώμια τῆς παρθενικῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν ἠσπάσθη καὶ αὐτὸς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται πλεῖστα ὅσα ὑψηλὰ καὶ ὡραῖα ἔργα, οὐδὲν δὲ κακόν. Ὁ γάμος γεννᾷ καλά τε καὶ κακά. Γεννῶνται ψεῦσται, ἀνδροφόνοι, σκολιοὶ χαρακτῆρες ἀνθρώπων, ἐπίορκοι, ἅρπαγες ἀλλοτρίων, ξένων γάμων καὶ ἀλλοτρίας κλίνης ἐπίβουλοι μοιχοί. Οἱ κακοὶ εἶναι πλείονες τῶν ἀγαθῶν, ὅσον τὸ χῶμα ἀφθονώτερον τοῦ χρυσοῦ! Ὁ Σολομὼν σοφὸς τὸ πρῶτον, ἔπειτα κατήντησε κάκιστος συμμιχθεὶς μὲ κακὰ θήλεα, ἐνῷ ὁ Παῦλος μέγα ἐπέδειξε σθένος μετατρέψας τὴν «πυρόεσσαν ἐρωὴν» εἰς ἀγαθὸν ζῆλον.

---

1) Λίαν ἀξιανάγνωστος τυγχάνει ἡ πρώτη σκηνὴ τῆς Α΄. πράξεως τῶν Femmes savantes τοῦ Μολιέρ. Ἐκεῖ δύο ἀντιθέτων ἀρχῶν ἀδελφαὶ συζητοῦν περὶ παρθενίας καὶ γάμου. Μὲ πολὺ πνεῦμα ὁμιλεῖ ἡ φιλόσοφος ὑπὲρ τοῦ τίτλου τῆς παρθενίας ἀλλὰ μὲ ἀκαταμάχητον ἐπιχειρηματολογίαν ἀπαντᾷ ἡ ἄλλη, ἀποροῦσα διὰ τὰς περιέργους ἀντιλήψεις τῆς ἀδελφῆς της ἀποτροπιαζομένης τὸν γάμον ὡς... χυδαίαν πρᾶξιν καὶ μὴ λαμβανούσης ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐκ γάμου τῶν γονέων της προῆλθε καὶ ὅτι ἂν καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς εἶχεν ἄλλοτε ἀντιλήψεις τοιαύτας, δὲν θὰ ἤρχετο εἰς τὸν κόσμον μία τοιαύτη φιλόσοφος, στρέφουσα τὴν φιλοσοφίαν της ἐναντίον τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεώς της!

Μέχρι τοῦ στίχου 698 ὁ ποιητὴς πλέκει θαυμαστοὺς στίχους καὶ ἐφευρίσκει ἀφάντασα κάλλη τοῦ παρθένου βίου. Ἀλλὰ ἀκόμη θαυμασιώτερος εἶναι ὁ ἐπίλογος (στ. 678—732). Αἱ χιόνες—λεγει—πίπτουν τὸν χειμῶνα, τὰ δὲ ἄνθη φύονται τὴν ἄνοιξιν. Ἀδύνατος ὁ γέρων καὶ ἰσχυρὸς ὁ νέος εἶναι. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χειμῶνος παρουσιάζονται ἄνθη καὶ χιόνια ἐμφανίζονται τὴν ἄνοιξιν! Νέους εἶδα νὰ ἔχουν πολιὰν κόμην καὶ φρόνησιν, καὶ γέρους εἶδα σθεναρωτέρους τῶν ἀνδρῶν! Ὁ γάμος γεννᾶται ἐκ τῆς γῆς, ἡ δε παρθενία εἶναι ὁμόζυγος Χριστοῦ, ἀλλ' εἶδα γάμον νὰ ἀνυψώνῃ καὶ συνήντησα παρθενίαν νὰ καταρρίπτῃ! Φίλοι μου, μὴ ζῆτε βραδυκίνητοι ὡς χελῶναι καὶ μὴ ἀποφεύγετε τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ὡς λοξοδρόμοι πάγουροι ἢ ὄφεις ἕρποντες. Περιφρονήσωμεν κάλλος, δόξαν, πλοῦτον, ὄλβον καὶ εὐγένειαν. Ἐπιβῶμεν ἐλαφρᾶς ζωῆς, ὡς ἄγγελοι τὸ φρόνημα ὑμνῶμεν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος βραβεύει ἀμφότερα, τόν τε γάμον καὶ τὴν παρθενίαν ὅταν ἀσκοῦνται μὲ ἀρετήν. Ὁ Χριστὸς βραβεύει, εὐλογεῖ μὲ τὴν δεξιὰν τὸν γάμον καὶ μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τὴν ἀγαμίαν, τὴν συζυγίαν, τὸν ἄδετον βίον. Ἡ εὐλογία φέρει τὴν μεγίστην δόξαν.

Εἰς ἠθικὸν ποίημα ἐπιγραφόμενον ***Σύγκρισις βίων*** ὁμοίας ἰδέας ἀναπτύσσει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν διαλόγῳ τριῶν προσώπων, Πνευματικοῦ Κοσμικοῦ καὶ Κριτοῦ. Εἰς δὲ τὸ 93ον ἱστορικὸν δεκάστιχον ποίημα ἐπίμικτος. Εἰς ἑαυτόν, ὅπου ἀπαριθμεῖ δέκα χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς του, εἰς τὸν πέμπτον στίχον λέγει ποιητικώτατα:

Πέμπτον παρθενίη με φίλοις προσπτύξατ' ὀνείροις

ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἐθεώρει εὐτύχημα τὴν ἀγαμίαν ἑαυτοῦ, εὐτύχημα μέγα ὅσον καὶ ἡ μετὰ τοῦ Βασιλείου γνωριμία κα συνεργασία του, ὅπερ διατυπώνει εἰς τὸν ἑπόμενον 6ον στίχον:

Ἕκτον Βασιλείῳ σύμπνοος ἱερὰ φέρον.

Ἀλλὰ ἀνάγλυφον εἶναι τὸ δίστιχον τοῦ ΙΖ΄. ἠθικοῦ ἔπους, περὶ τοῦ ὁποίου δὶς διεξοδικῶς ἐπραγματεύθην ἐν τῷ παρόντι περιοδικῷ ὑπὸ τὸν τίτλον ***Μακαρισμοὶ*** καὶ ***Ὄλβιος ὅς***:

Βέλτερον ἀζυγίη καὶ βέλτερον. Ἀλλ' ἐπίμικτος.
κόσμῳ καὶ χθονίη, χειροτέρη δυάδος σώφρονος . . .

καὶ τὸ κατωτέρω ἑξάστιχον τοῦ Β΄. ἠθικοῦ ἐνέχει ἀληθείας ἃς δὲν ἔπρεπε νὰ παρίδουν οἱ ὁμόφρονες καὶ συνένοχοι τοῦ Ἰννοκεντίου.

Ὅσσον παρθενίη προφερεστέρη ἐστὶ γάμοιο
τόσσον ***παρθενίης*** ἁγνὸς γάμος ***ἀμφιβίοιο!***

† Ο ΕΛΑΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

# ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΑ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ

Ὁ μεγαλομάρτυς καὶ θαυματουργὸς Παντελεήμων ἀνήκει τώρα εἰς τὸν ἄφθαρτον κόσμον. Εὑρίσκεται εἰς τὰς μυστηριώδεις σφαίρας τῆς Αἰωνιότητος στεφανωμένος μὲ τὸ ἄϋλον ἐκεῖνο στεφάνι τῆς δόξης τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ οὐρανοβάμων Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ λόγια· «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος» (Β. Τιμ. δ, 7—8). Ἀλλὰ καὶ πρὶν νὰ ἀναβῇ ἡ μακαρία ψυχὴ τοῦ μάρτυρος Παντελεήμονος εἰς τὰ οὐράνια διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, ὅταν ἀκόμη ἔζη εἰς τὴν γῆν αὐτήν, εἶχε συμπεριφορὰν ἐπιγείου ἀγγέλου. Ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρτίων ἐκείνων χριστιανῶν τοὺς ὁποίους μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια περιέγραψεν ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τῆς πρὸς Διόγνητον ἐπιστολῆς· «ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσι· ἐπὶ γῆς διατρίβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται». Συγκαταλέγεται εἰς τὰ «οὐράνια ἄνθη» καθὼς ὠνόμασε τοὺς μάρτυρας ὁ σοφὸς καὶ ἡγιασμένος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Βασίλειος ὁ Μέγας (Migne 31 στ. 489).

Ἂς ἀναβῶμεν λοιπὸν νοερῶς εἰς τὰ ὕψη τῆς Αἰωνιότητος· καὶ διὰ νὰ τὸ κατορθώσωμεν αὐτὸ ἂς ἀποκόψωμεν, ἔστω καὶ πρὸς στιγμήν, κάθε δεσμὸν μὲ τὸν ἐπίγειον κόσμον, ἂς ἀφήσωμεν τὰ φθαρτά· μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ συναντήσωμεν τὸν ἅγιον Παντελεήμονα εἰς τὴν οὐράνιόν του κατοικίαν καὶ ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἀπεριόριστον κράτος τῆς θείας δυνάμεως καὶ τὸ ἐκθαμβωτικὸν καὶ ἀνεξάντλητον πνευματικὸν φῶς, νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὲ ἐνισχύσῃ μὲ τὰς θερμὰς πρεσβείας του διὰ νὰ ζωγραφήσω ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ μαρτυρικοῦ καὶ ἐνδόξου θανάτου του. Ἅγιε Παντελεῆμον, στεῖλε ἀπὸ τὸ θεῖον περιβάλλον σου δύναμιν εἰς τὸ ἀδύνατον χέρι ποὺ θὰ κρατήσῃ ἐπ' ὀλίγον τὸν ἄϋλον χρωστῆρα.

Ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν χωρίον Κουζγουντζοῦκι, εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅπου ἤδρευεν ἐπί τι διάστημα ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους Διοκλητιανός, ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ὁ Παντελεήμων. Πλούσιος, εὐφυὴς καὶ φιλόπονος ἐμορφώθη κατὰ κόσμον, ἀποκτήσας τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν. Ἰδιαιτέρως ἐδιδάχθη τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐξήσκει τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα. Χάρις εἰς τὴν εὐσεβῆ του μετέρα, τὴν ἐνάρετον Εὐβούλην, «ἀπὸ βρέφους ἐδιδάχθη καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα». Ἡ Εὐβούλη πλημμυρισμένη ἀπὸ καλὰς βουλὰς ἀνέτρεφε τὸν μικρὸν Παντελεήμονα

«ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου». Τί πολύτιμοι θησαυροὶ εἶναι αἱ καλαὶ μητέρες! Αἱ μεγάλαι ἠθικαὶ ἀρχαί, μὲ τὰς ὁποίας μεγαλουργοῦν τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη, εὑρίσκουν τὴν ἀσφαλεστέραν των φυλακὴν εἰς τοιαύτας μητέρας, ὅπως ἡ Εὐβούλη. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον φυλαττομένης πολυτίμου παρακαταθήκης εἶναι ἀνυπολογίστου σημασίας. Ἐγκαίρως λοιπὸν ὁ νεαρὸς Παντελεήμων ἐδιδάχθη καλῶς καὶ τὴν Ἄνωθεν κατερχομένην σοφίαν, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Ἀδελφόθεον Ἰάκωβον (γ. 15,17) εἶναι «ἁγνή, εἰρηνική, ἐπιεικής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν».

Ἔλεος καὶ καρποὶ ἀγαθοί! Ἀνωτέρα δ.λ.δ. φιλανθρωπία, χριστιανικὴ ἀλληλεγγύη καὶ αἱ λοιπαὶ εὐαγγελικαὶ ἀρεταὶ ἁρμονικῶς συνεδέθησαν καὶ ἐρριζώθησαν εἰς τὴν ἁγίαν ψυχὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος. Ἀνεδείχθη ἀγλαόκαρπον πνευματικὸν δένδρον, «πεφυτευμένον, κατὰ τὸν Προφητάνακτα, παρὰ τοὺς διεξόδους τῶν ὑδάτων.... καὶ πάντα ὅσα ποιεῖ κατευοδωθήσεται.» Ὁ ἐνάρετος, ὁ ἀληθινὸς μαθητὴς τοῦ Ἀποστόλου ἔλεγε μὲ τὸν ἴδιον πόνον, μὲ τὸν ἴδιον κατακλυσμὸν τῶν ἀνωτέρων ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν· «τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ;» Αἱ συμφοραί, αἱ δυστυχίαι τῶν πτωχῶν, τῶν ταλαιπωρουμένων ἦσαν καὶ ἰδικά του δεινά. Τὴν ὑλικήν του περιουσίαν ἐμοίραζεν εἰς τοὺς πτωχούς. Ἦτο ὁ πατέρας τῶν ἀπόρων, τῶν ὀρφανῶν, τῶν ἀρρώστων. Τὴν ἰατρικήν του ἐπιστήμην ἐχρησιμοποίει διὰ νὰ θεραπεύῃ δωρεὰν ὅλους ὅσοι προσέτρεχον εἰς αὐτόν. Καὶ ἐθεράπευεν ὄχι μόνον τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς μὲ τὴν οὐράνιόν του διδασκαλίαν. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ «περιῆγε τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας διδάσκων... καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν» (Ματθ. θ′ 35).

Ἐξέλεξε «τὴν ἀγαθὴν μερίδα» (Λουκ. Ι′ 42), τὴν μόνην ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἠθικὴν ἀνόρθωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔστρεψεν ἀπορροφητικὰ τὴν προσοχήν του, ἀφιέρωσε τὴν καρδίαν του εἰς τοὺς ἀφθάρτους θησαυρούς. Εἶχεν ὑπ' ὄψιν πάντοτε τὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ, ὅτι ὅσα δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν, εἰς τὴν αἰωνιότητα ὅσαι πράξεις μας δὲν μᾶς προσεγγίζουν πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι ψεῦδος καὶ κενὸς κόπος, καὶ ὅτι τὸ ὅλον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἄξιον τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ πλάσματος τῆς δημιουργίας, εἶναι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετή, «τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε· τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλαττε, ὅτι τοῦτο πᾶς ὁ ἄνθρωπος» (τὸ τέλος τοῦ βιβλίου «Ἐκκλησιαστής».) Ἐστόλιζε τὴν ψυχήν του ὁ σοφὸς καὶ ἄρτιος χριστιανὸς Παντελεήμων μὲ τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο περιεχόμενον τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν ζωήν μας πολύτιμον ἐνώ-

πιον τοῦ Θεοῦ. «Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;» (Μάρκου Η. 36).

Εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον τῆς ἠθικῆς τελειότητος, τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀνεκόπτετο ἀπὸ τὰ ἐμπόδια· δὲν παρεσύρετο οὔτε ἀπὸ τὴν νεότητά του, οὔτε ἀπὸ τὴν χλεύην τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπικρίσεις τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔβαλε τὸ ἡρωϊκὸν χριστιανικόν του χέρι ἐπάνω εἰς τὸ πνευματικὸν ἄροτρον καὶ προχωροῦσε. Τί εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς πίστεώς μας; «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέψας εἰς τὰ ὀπίσω εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. θ. 62).

Τὸ σύνθημά του ἦτο «Πρόοδος» ἐμπρὸς καὶ πάντοτε ἐμπρός, εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, εἰς τὴν ὁδὸν τῆς χριστιανικῆς προόδου. Εἰς τὸν ἀνώτερον αὐτὸν δρόμον εὗρε τὸν ἅγιον Παντελεήμονα ὁ διωγμὸς τὸν ὁποῖον ἤγειρε κατὰ τῶν χριστιανῶν ὁ Αὐτοκράτωρ Διοκλητιανός.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ ὠνομάσθη καὶ δικαίως, ἐποχὴ τῶν διωγμῶν. Θὰ ἐπαναλάβω ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν ὁ Μέγας Βασίλειος ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐγκωμίου του εἰς τὸν μάρτυρα Γόρδιον· «ὁ τότε τύραννος τὸ πικρὸν καὶ ἀνήμερον τῆς ψυχῆς μέχρι τοῦ πολέμου τῆς ἐκκλησίας ἐξέτεινε καὶ ἦρε χεῖρα θεομάχον κατὰ τῆς εὐσεβείας (ἔνθα ἀνωτέρω σ. 508). Τότε ἐμαρτύρησαν οἱ γίγαντες τῆς πίστεως μεγαλομάρτυρες Δημήτριος καὶ Γεώργιος. Τότε καὶ ὁ νεαρὸς Παντελεήμων ὡδηγήθη εἰς τὸ κριτήριον τῆς ἀσεβείας. Ἀπέρριψεν ὅλας τὰς προτάσεις ποὺ ἀπέβλεπον εἰς κοσμικὰς τιμὰς «μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος, κατὰ τὸν Μωϋσέα, ὅπως γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ». Σουβλιερὰ σίδερα μετεχειρίσθησαν οἱ δήμιοι διὰ νὰ διανοίξουν τὰς πλευρὰς τοῦ σώματός του· φλόγες ἀνημμένων λαμπάδων ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ νὰ κατακαύσουν τὰς πληγὰς ποὺ ἤνοιξαν τὰ σίδερα. Ὁ Ἅγιος Παντελεήμων ἄκαμπτος· ψύχραιμος, ἤρεμος, εἰρηνικός, ὅπως καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ὑπέμενε καὶ συνεχώρει. Ἐμιμεῖτο τὸν Χριστόν, ποὺ συνεχώρησε καὶ αὐτοὺς τοὺς δημίους του, τοὺς σταυρωτάς του. Ἔμαθε καλὰ τὴν ἐπιστήμην τοῦ σταυροῦ. Ρίπτεται εἰς τὰ ἄγρια θηρία, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ καὶ τόσοι ἄλλοι ἐρρίπτοντο εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Ρώμης βορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων διὰ νὰ τέρψουν καὶ διασκεδάσουν τοὺς συγχρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ Ρωμαίους. Ὁ Παντελεήμων μέσα εἰς τὰ φρικτὰ βασανιστήρια ἐψιθύριζε τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ· «εἰσάκουσον ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς μου· ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξάγαγε τὴν ψυχήν μου». Ποία ἦτο ἡ φωνή του τότε; Ποῖα λόγια ἐψέλλιζεν ὡς λόγια προσευχῆς; Νὰ τὸν ἁγιάσῃ ὁ Θεὸς δεχόμενος τὴν ψυχήν του εἰς τὴν αἰώνιον μακαριότητα· νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐπιζῶντας χριστιανοὺς καρτερίαν καὶ θάρρος. Ἆ! πρὶν νὰ δεχθῇ τὸ ξίφος τοῦ δημίου

ἔψαλλε καὶ τὰ ἑξῆς λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;» (Ρωμ. η'. 35). Εὐτυχεῖς ὅσοι ζοῦν μέσα εἰς κόσμον τοιούτων ἀνωτέρων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων! Αὐτοὶ εἶναι ἀκατάβλητοι, ἀήττητοι. Αὐτοὶ ἱδρύουν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων βωμὸν ἀγάπης, τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον θὰ σέβεται πάντοτε καὶ αὐτὸς ὁ πανδαμάτωρ χρόνος.

Ὁ Παντελεήμων ἀνίκητος κατὰ τὸ φρόνημα· ἐνίκησε τοὺς διώκτας του, καθὼς ἐν γένει ὁ διωκόμενος χριστιανισμὸς ἐξῆλθε νικητὴς ἀπὸ τὰς ἀκαταπαύστους θυέλλας. «Ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν πάθεσιν ἀπαθής, πάντα ἡττώμενος πλὴν φρονήματος, νικῶν τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας». Ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ χριστιανοῦ φιλοσόφου, τὸν ὁποῖον τόσον ἀριστοτεχνικῶς περιγράφει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (Migne 35 s. 1245) ἀντιπροσωπεύεται ἄριστα καὶ τελειότατα ἀπὸ τὸν μεγαλομάρτυρα Παντελεήμονα. Τὰ στοιχεῖα τοῦ τοιούτου ἀρτίου καὶ ἀνωτέρου χριστιανοῦ ἀποτελοῦν τὸ πλαίσιον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ὑμνουμένου ἀριστέως τῆς πίστεως.

Ἡ μάχαιρα, ἅγιε Παντελεῆμον, ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ἐπίγειόν σου ζωήν· ἀλλὰ δὲν κατέβαλε τὸ φρόνημά σου, δὲν ἔθιξε τὴν ψυχήν σου. Δὲν ἐφοβεῖσο ἀπὸ τοὺς ὀλοθρευτὰς τοῦ σώματος. Ἐνεθυμεῖσο τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι.» Ἐθριάμβευσεν ἡ πίστις σου ἡ θερμή, ἡ καρτερία σου καὶ ἡ τόλμη σου. Κατὰ τὴν βραχεῖάν σου ζωὴν εἰς τὴν γῆν αὐτὴν προθύμως ἐθεράπευες πλήθη ἀσθενῶν, τυφλῶν, ξηρῶν, παραλυτικῶν, χωλῶν· τοὺς ἐθεράπευες εἴτε μὲ τὴν ἐπιστήμην σου εἴτε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ποὺ κατέκλυζε τὴν ἀνωτέραν σου ὕπαρξιν. Ἐθεράπευες ἀρρώστιες καὶ δυστυχίας καὶ ταλαιπωρίας οἰκονομικάς. Τώρα αἱ φωναὶ τῶν εὐεργετηθέντων ἐκείνων ἀντηχοῦν εἰς τὴν οὐράνιόν σου κατοικίαν· «ἀσθενὴς καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐπείνασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με» Καὶ ἄλλαι φωναὶ δυστυχίας καὶ κραυγαὶ πόνου ἀναβαίνουν τώρα ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὰς αἰωνίους σκηνάς σου· αἱ φωναὶ τῶν ἀναπήρων τοῦ πολέμου, αἱ θρηνῳδοὶ κραυγαὶ τῶν μητέρων ποὺ ἔχασαν ἢ δὲν εἶδαν ἀκόμη τὰ παιδιά των διότι εἶναι εἰς τὸν πόλεμον· ἴδε τὰ πλήθη τῶν πεινασμένων, τῶν ἀσθενῶν, ἀναπήρων, χωλῶν, τυφλῶν, καὶ ὕψωσον τὰς ἀΰλους χεῖράς σου πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῆς εἰρήνης καὶ ζήτησον κατάπαυσιν τῆς αἱματοχυσίας· αἴτησαι παρὰ Θεοῦ ὅπως φωτίσῃ τοὺς πάντας καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἁγίας πράξεις ποὺ φέρουν τὸ πολυτιμον νοητὸν οἰκοδόμημα τῆς εἰρήνης ὅπως ὑπὸ τοὺς μυστηριώδεις θόλους αὐτοῦ ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα περισσότερον φίλη τοῦ Θεοῦ ψάλῃ τὸ ᾆσμα τῆς παγκοσμίου εἰρήνης «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη...».

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

# ΜΕΤΕΣΧΕΝ ΑΡΑΓΕ Ο ΙΟΥΔΑΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ;

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 138)

## Η ΤΕΧΝΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ὅπως ὅλαι αἱ σκηναὶ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου ἀπετέλεσαν θέματα, περὶ τὰ ὁποῖα εἰργάσθη ἡ τέχνη, οὕτω καὶ τὰ γεγονότα «τῆς νυκτὸς ἐκείνης» ἔδωσαν θέμα εἰς τὴν ἱερὰν Εἰκονογραφίαν, ἡ ὁποία παρήγαγε πληθὺν ὅλην μνημείων.

Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἰδιαιτέρως προσφιλῆ εἰς τοὺς ἱεροὺς ἁγιογράφους εἶναι ἡ σκηνὴ τοῦ **Μυστικοῦ Δείπνου,** διὸ καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν σωζομένων παραστάσεων τούτου. Δυστυχῶς ὅμως αἱ παραστάσεις αὗται τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἀρχίζουν εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχήν, οὐδὲν δὲ μνημεῖον ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπαντᾷ κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν τῆς Χρ/ικῆς τέχνης. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰς **κατακόμβας** ἀπαντοῦν ἐπὶ τῶν τοίχων παραστάσεις συγκεντρώσεων ἀριθμοῦ τινος προσώπων περὶ τράπεζαν τινά, πλὴν αἱ παραστάσεις αὗται δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, διότι αὗται εἶναι συμβολικαὶ παραστάσεις τῆς θείας εὐχαριστίας [1]). Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐν τῇ κατακόμβῃ τῆς Ἁγίας Πρισκίλλης ἀπαντῶσα παράστασις, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «***Κλάσις τοῦ ἄρτου*** (Fractio panis)», καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὸν Kraus [2]) εἶναι ἡ πρώτη παράστασις τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εἶναι κατὰ τοὺς Maroucchi [3]), H. Leclerq, F. Cabrol [4]) κ. ἄλλους, παράστασις τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου, τ. ἔ. τῆς θείας εὐχαριστίας, ὁ δὲ ἐν αὐτῇ προκαθήμενος δὲν εἶναι ὁ Ι. Χριστός, ἀλλ' ὁ τελεστὴς τῆς θείας εὐχαριστίας, ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ Πρεσβύτερος.

Διατί ὅμως τόσον ἀργὰ ἐμφανίζεται εἰς τὴν τέχνην ἡ παράστασις τοῦ Μ. Δείπνου; Οἱ Πατέρες καὶ οἱ λοιποὶ Ἐκκλ/κοὶ συγγραφεῖς, ἐλάχιστα ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν καθόλου τέχνην, οὐδὲν ἀναφέρουσι σχετικῶς. Καὶ θὰ ἠδυνάμεθα μὲν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀπηγορεύθη καὶ ἡ παράστασις τοῦ

---

1) Leclerq, ἄρθρ. La Cène, ἐν Cabrol, Dictionnaire d'Archéologie et de Liturgie, Paris, 1910, τόμ. II², στήλ. 3045.

2) Franz Xaver Kraus, Geschichte der Christlichen Kunst, τόμ. II σελ. 297.

3) Hocace Maroucchi, Éléments d'Archéologie Chrétienne, Notions Générales, Paris-Rome, 1899, σελ. 288.

4) Ἴδε ἄρθρα Agape καὶ Fractio Panis ἐν Cabrol, Dictionnaire d'Archéologie et de Liturgie, τόμ. I¹, στηλ. 797—801 καὶ τόμ. V², στηλ. 2109.

Μ. Δείπνου, ὡς εἶχον ἀπαγορευθῇ, πολὺ πιθανῶς, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Leclerq, καὶ πᾶσαι αἱ παραστάσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου, ὡς ἐμπνέουσαι αἰσθήματα ἀνιέρου δῆθεν ἀμφιβολίας περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ι. Χριστοῦ, πλὴν τοῦ θέματος τοῦ Μ. Δείπνου ὄντος τελείως διαφόρου, καὶ οὐδόλως δυναμένου νὰ ἐμπνεύσῃ τοῖς πιστοῖς αἰσθήματα ἀμφιβολίας ἢ καὶ νὰ σκανδαλίσῃ τὴν πίστιν, ἡ ὑπόθεσις αὕτη κρίνεται ἀστήρικτος. Διὸ καὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν Leclerq εἰπεῖν, οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης ἀπουσίας τῶν παραστάσεων τοῦ Μ. Δείπνου, ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν πρώτων αἰώνων εἶναι εἰς ἡμᾶς τελείως ἄγνωστοι.

Πάντως ἀνεξαρτήτως τῶν λόγων, διὰ τοὺς ὁποίους ἐλλείπουσι παραστάσεις τοῦ Μ. Δείπνου καθ' ὅλην τὴν μακρὰν περίοδον τῶν 5 πρώτων αἰώνων, αὐταὶ ἀναφαίνονται ἀργότερον, ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, εἴτε ὡς κοσμητικαὶ παραστάσεις ναῶν, εἴτε ὡς μικρογραφίαι ἐπὶ χειρογράφων εὐαγγελίων καὶ λοιπῶν Ἐκκλ/ικῶν βιβλίων καὶ σκευῶν.

Τὰ μέχρις ἡμῶν δὲ διασωθέντα μνημεῖα τοῦ Μ. Δείπνου, ***ἀναπαράγουσι 2 σκηνάς: Εἰς τὴν πρώτην***, ὁ Ἰησοῦς κάθηται εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ διὰ νὰ φάγῃ τὸ δεῖπνον, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμησε «φαγεῖν πρὸ τοῦ παθεῖν αὐτόν», ***εἰς δὲ τὴν δευτέραν*** ὁ Ἰησοῦς ὄρθιος μεταδίδει εἰς τοὺς ὑποκλινομένους πρὸ Αὐτοῦ μαθητὰς τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον.

Τὰ μνημεῖα τῆς πρώτης σκηνῆς, τὰ καὶ πολυπληθέστερα καὶ συνηθέστερα, δύνανται νὰ διακριθοῦν, κατὰ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν, ***εἰς 3 τύπους***, ἐνῷ τὰ τῆς δευτέρας, ὡς εὐάριθμα καὶ σπανιώτερα, δὲν διακρίνονται εἰς ἰδιαιτέρους τύπους. Εἶναι δὲ οἱ 3 τύποι τῆς πρώτης ὁμάδος οἱ ἑξῆς: 1—**Ὁ Ἑλληνικὸς ἢ Ἀνατολικός,** ὁ καὶ ἁπλούστερος, 2—**ὁ Βυζαντινὸς,** καὶ 3—**ὁ Λατινικὸς ἢ Δυτικός,** ὁ ὑπὸ τὴν πλέον πολυσύνθετον μορφὴν παρουσιαζόμενος [5]). Ἐξετάζοντες τώρα εἰς τὰς λεπτομερείας, καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρακαθημένων προσώπων—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει τὸ ὑπὸ μελέτην ζήτημα—τὰ διάφορα μνημεῖα, βλέπομεν καὶ ἐνταῦθα τὴν ἰδίαν ποικιλίαν

---

[5]) Τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ ἑκάστου τύπου εἶναι τὰ ἑξῆς:

1— ***Ὁ Ἑλληνικὸς ἢ Ἀνατολικὸς τύπος:*** Οὗτος φέρει ἀκόμη ἐμφανῆ τὰ ἴχνη τοῦ ***Ἐθνισμοῦ***. Ἡ τράπεζα εἶναι ἡμικυκλική, εἰς σχῆμα ***σῖγμα*** (C). Ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀνάκεινται πάντες, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, ἐπὶ κλινῶν καὶ κατέχουν μόνον τὴν ἔξω κυκλικὴν πλευρὰν τῆς τραπέζης. Ὁ Ἰησοῦς τοποθετεῖται εἰς τὴν μίαν ἄκραν τοῦ σῖγμα, εἰς τὴν ἀριστερὰν κατὰ προτίμησιν, ὁ Ἰούδας—εἰς ὅσας ἐκ τῶν παραστάσεων ὑπάρχει—εἰς τὴν ἑτέραν καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ Σωτῆρος. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων εἶναι ἐξηπλωμένοι οἱ Ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ δίδηται ἰδιαιτέρα σειρὰ καὶ τάξις εἰς αὐτούς. Ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐδέσματος, ὑπάρχει ***ὁ συμβολικὸς ἰχθύς***. Τράπεζα, ἀνάκλιντρα καὶ συνδαιτυμόνες

γνωμῶν, καὶ εἰς ἄλλας μὲν παραστάσεις ἀριθμοῦνται 12, εἰς ἄλλας δὲ 11 μόνον συνδαιτυμόνες.

## Μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα συγκαταλέγεται καὶ ὁ Ἰούδας μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων:

Τὸ πρῶτον καὶ θεμελιωδέστερον, οὕτως εἰπεῖν, μνημεῖον τῆς παρατάξεως ταύτης εἶναι τὸ «**Εὐαγγελιστάριον τοῦ Rossano**». Τὸ εὐαγγελιστάριον τοῦτο, ἓν ἐκ τῶν καλλιτέρων βιβλικῶν χειρογράφων, ἀναφερόμενον εἰς τὴν χρυσῆν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς τέχνης καὶ μόλις ἐπ' ἐσχάτων (1879) ἀνακαλυφθὲν ἐν Rossano τῆς Καλαβρίας, ἀποτελεῖ μέρος

---

ὑπενθυμίζουν μᾶλλον Ἐθνικόν, παρὰ Ἐκκλ/ικὸν περιβάλλον, καὶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀντὶ τραπέζης ἐχρησιμοποιήθη ***τρικλίνιόν τι τῆς Πομπηΐας***.
Εἰς ὅλα ταῦτα εἶναι ἐμφανὲς τὸ ἀρχαῖον κλασσικὸν Ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διαφαίνεται κυρίως καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ ἑκάστοτε καλλιτέχναι ἀπέδωσαν εἰς τοὺς διαφόρους συνδαιτημόνας. Καὶ πράγματι εἰς τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν παρισταμένων ὑπάρχει ἀποτετυπωμένον καὶ αἴσθημά τι, τρόμου, θάμβους, ἀνησυχίας, ἀμφιβολίας κτλ., ἅτινα ἐγεννήθησαν εἰς τὴν ψυχὴν ἑκάστου ἐκ τῶν μυστηριωδῶν λόγων τῆς ἀποκαλύψεως τῆς μελετωμένης προδοσίας.

Εἰς τὰ Ἑλληνικοῦ ἄρα τύπου μνημεῖα, τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: α'.) ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐδέσματος ὑπάρχει ἐντὸς δοχείου ***ὁ συμβολικὸς ἰχθύς***, καὶ β') εἰς τοὺς παρισταμένους μαθητάς, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα ἐξαιρουμένου, ἀπεδόθη στάσις παντελοῦς ἀκινησίας, ὅπερ σημαίνει ὅτι πάντες οἱ καλλιτέχναι τοῦ τύπου τούτου, μόνον ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ματθαίου ἐνεπνεύσθησαν, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς φαίνεται λέγων ἁπλῶς τὸ «εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με» (Ματθ. 26,21).

2— ***Ὁ Βυζαντινὸς τύπος***: Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ τύπου τούτου, τοῦ ἐπεκτεινομένου ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος μέχρις αὐτῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, εἶναι ἡ λεπτομέρεια ὅτι ὁ Ἰούδας ἐκτείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὸ τρυβλίον. Ἄρα ὁ καλλιτέχνης τονίζει ἰδιαιτέρως τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τρυβλίῳ». Καὶ εἰς τὸν Βυζαντινὸν τύπον ὑπάρχουν τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικά, οἷα καὶ εἰς τὸν Ἑλληνικόν. Ἡ τράπεζα ἔχει σχῆμα ***σῖγμα***, οἱ συνδαιτημόνες ἀνάκεινται μᾶλλον παρὰ κάθηνται—καίτοι ἀπαντᾷ καὶ ὁ ἕτερος τρόπος, καθ' ὃν οἱ ἀπόστολοι κάθηνται πέριξ τῆς τραπέζης καὶ ἐπὶ καθισμάτων. —Ὁ Ἰησοῦς καὶ πάλιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἄκραν τῆς τραπέζης, ὁ Ἰούδας ὅμως οὐχὶ πλέον ἀπέναντι τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' εἰς μίαν δευτερεύουσαν θέσιν, μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Ὁ τελευταῖος οὗτος, οὐχὶ σπανίως εὑρίσκεται καὶ τελείως ἀπομεμακρυσμένος, καὶ δὴ καὶ μόνος, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς τραπέζης μέρος, πλὴν πάντοτε ἔχει τὴν χεῖρα ἐκτεταμένην πρὸς τὸ τρυβλίον. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ τοποθετοῦνται ἐν σειρᾷ οὐχὶ τυχαίᾳ, ἀλλὰ δίδεται προσοχή, ὅπως ὁ Πέτρος εὑρίσκεται πάντοτε πρῶτος μετὰ τὸν Σωτῆρα. Εἰς τὰ Βυζαντινοῦ τύπου μνημεῖα, ὁ ἰχθὺς δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἐπὶ τῆς τραπέζης, διὸ καὶ τὸ τρυβλίον πολλάκις φαίνεται περιέχον ὑγρόν τι σκοτεινοῦ χρώματος.

3— ***Ὁ Λατινικὸς ἢ Δυτικὸς τύπος***: Οὗτος ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσε-

Ἑλληνικοῦ χειρογράφου εὐαγγελίου [6]). Εἰς τὴν 5ην λοιπὸν καὶ 6ην σελίδα τούτου ὑπάρχουν ἐν μικρογραφίᾳ 3 παραστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τά γεγονότα τῆς νυκτὸς τῆς Μ. Πέμπτης κατά τὴν ἑξῆς σειράν: 1 — Ὁ Μ. Δεῖπνος μὲ παραπλεύρως τὸν ἱερὸν Νιπτῆρα, 2—ἡ μετάληψις τοῦ Ἁγίου Ἄρτου, καὶ 3 — ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου. Αἱ παραστάσεις αὗται, μάλιστα δὲ ἡ πρώτη, ἀρίστη εἰς τὸ εἶδός της, σαφέστατα καταδεικνύει τὸν Ἰούδαν παρακαθήμενον καὶ συμμετέχοντα τοῦ Δείπνου. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν 12 ἀπόστολοι, ἀνακείμενοι, κατὰ τὸν καθαρῶς Ἑλληνικὸν τύπον· ἐπὶ τῆς τραπέζης ὑπάρχουν τὰ χρειώδη τοῦ δείπνου, ἤτοι δύο ἄρτοι καὶ ἓν πινάκιον, ὁ Ι. Χριστὸς διακρίνεται εἰς τὴν ἀριστερὰν ἄκραν τῆς τραπέζης διὰ τοῦ εἰς Αὐτὸν ἰδιάζοντος φωτοστεφάνου καὶ ἐκτείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὸ τρυβλίον, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἰούδας, 6ος μεταξὺ τῶν μαθητῶν, κάμνει τὴν αὐτὴν κίνησιν, οἱ δὲ λοιποὶ μαθηταὶ παρουσιάζουν τὰς γνωστὰς ἐκδηλώσεις ἀνησυχίας καὶ τρόμου [7]).

Ἕτερον μνημεῖον τῆς αὐτῆς παρατάξεως, πλὴν πολὺ μεταγενέστερον, τοῦ 12ου μόλις αἰῶνος, εἶναι μία παράστασις Μ. Δείπνου, συναντω

ως, ἂν μὴ καὶ πρότερον, κατὰ τὴν γνώμην πλείστων ἀρχαιολόγων, καὶ φθάνων μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν, συμπληροῖ ἀμφοτέρους διὰ πλείστων ὅσων νεωτερισμῶν. Καὶ δή: α΄.) ἡ τράπεζα ἔχει, κατ' αὐτόν, ἐξελιχθῇ εἰς στρογγύλην ἢ πολύγωνον ἢ καὶ ἐπιμήκη, β΄.) οἱ μαθηταὶ κάθηνται ἐπὶ καθισμάτων, γ΄) ὁ Ἰησοῦς κάθηται εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου καθίσματος, δ΄.) οἱ μαθηται δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν Αὐτοῦ κατέχουν θέσεις ὡρισμένας καὶ δὴ ὁ Ἰωάννης πάντοτε εὑρίσκεται πλησίον τοῦ Διδασκάλου καὶ ἔχει ἀναπέσῃ ἐπὶ τοῦ στήθους Του, ε΄.) ὁ Ἰούδας πάντοτε εἶναι ἀπομεμακρυσμένος, περιβεβλημένος ἐνδύματα μελανοῦ χρώματος, πωγωνοφόρος καὶ σχεδὸν ἀδιάφορος, στ΄.) ἔχει σχεδὸν πάντοτε τὴν χεῖρα ἐντὸς τοῦ τρυβλίου καὶ ἰδιαιτέρως, οὐχὶ σπανίως, φαίνεται τρώγων τεμάχιον ἄρτου, προσφερόμενον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ζ΄) ὑπάρχουν ὄχι μόνον 12 ἢ 13 πρόσωπα, ὡς συνδαιτυμόνες, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, ὡς ὑπηρέται, βοηθοὶ κτλ. Τὸ ἰδιαίτερον δὲ χαρακτηριστικὸν τοῦ τύπου τούτου εἶναι ὅτι ὁ ἠγαπημένος μαθητὴς ἔχει κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Διδασκάλου.

6) Ἴδε περιγραφὴν τούτου ἐν N. Kondakoff, Histoire de l'Art Byzantin, Paris, 1886, τόμ. I. σελ. 114 κ. ἑξ. καὶ ἐν Cabrol, Dictionnaire de l'Archéologie et de Liturgie, τόμ. II², στήλ. 3046 κ. ἑξῆς.

7) Μετὰ τὸ μνημεῖον τοῦτο τοῦ 6ου αἰῶνος, δυστυχῶς διὰ μίαν περίοδον 2 ἂν μὴ καὶ περισσοτέρων αἰώνων, παραστάσεις Μ. Δείπνου τελείως ἐλλείπουν, μόλις δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος ἀναφαίνονται τινές, ὡς π. χ. ἐν τεμαχίῳ Εὐαγγελισταρίου τῆς Πετρουπόλεως (8ου αἰῶνος), παραστάσεις εἰς τὸ Oratorium τοῦ ναοῦ τῆς S. Mariae τῆς Ρώμης ἐπὶ Πάπα Ἰωάννου τοῦ VII (8ου ἐπίσης αἰῶνος), ξυλογλυπτικὴ παράστασις Κοπτικῆς προελεύσεως, εὑρισκομένη ἐν Καΐρῳ (8ου ἐπίσης αἰῶνος), παραστάσεις ἐπὶ καλυμμάτων Ἁγίων Τραπεζῶν, ὡς αὐτῶν τῶν Pala d'oro ἐν Βενετίᾳ. S. Marco καὶ Palioto ἐν Salerno, κλπ., τὰς ὁποίας ὅμως δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξετάσωμεν, ἐπειδὴ δὲν εἴχομεν αὐτὰς εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν.

μένη **ἐπὶ ὑαλίνου παραθυροφύλλου τοῦ Καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Chartres.** Εἰς ταύτην παριστῶνται μὲν 7 μαθηταί, ὡς παρακαθήμενοι περὶ τὴν ἱστορικὴν τράπεζαν, πλὴν μεταξὺ αὐτῶν ἀσφαλῶς ὑπάρχει ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος μάλιστα καὶ κατέχει μίαν τελείως ἰδιάζουσαν καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀναφαινομένην θέσιν. Ἡ τράπεζα εἶναι στρογγύλη, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κάθηται εἰς τὸ μέσον, οἱ δὲ μαθηταὶ πέριξ Αὐτοῦ. Ὁ Ἰούδας εἶναι τελείως ἀπομεμονωμένος ἐκ τῶν ἄλλων, κάθηται εἰς τὸ ἔξω μέρος τῆς τραπέζης καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ Ι. Χριστοῦ, ἔχει τὴν χεῖρα ἐκτεταμένην πρὸς τὸ τρυβλίον, ὁ δὲ Ἰησοῦς θέτει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τεμάχιον ἄρτου 8).

Ἕτερον μνημεῖον τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος καὶ τῆς αὐτῆς περίπου συνθέσεως εἶναι καὶ εἷς πίναξ εὑρισκόμενος **εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ Beaucaire.** Οὗτος παρουσιάζει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἀνωτέρω παράστασιν τοῦ ὑαλοπίνακος, μετὰ ταύτης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν εἶναι πλήρης, ἤτοι 12. 9)

Ἐπίσης δύο ἕτεροι πίνακες, κατὰ ἕνα μόνον αἰῶνα μεταγενέστεροι τῶν δύο ἀνωτέρω, εἶναι καὶ οἱ **ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Bordeaux** 10) καὶ ἐν τῷ **ναῷ τοῦ S. Angelo ἐν Formis** 11) συναντώμενοι, οἵτινες ἀμφότεροι παριστῶσι 12 μαθητὰς παρακαθημένους εἰς τὸν Μ. Δεῖπνον.

Δώδεκα ἐπίσης μαθητὰς ἀριθμοῦσι καὶ ὅλαι σχεδὸν αἱ παραστάσεις, αἱ ἐν ταῖς **τοιχογραφίαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους** ἁπαντῶσαι. Ἐκ τούτων, ὡς σπουδαιοτέρας, ἀναφέρομεν δύο, ***ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου συναντωμένας***, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος (1312), ὅτε καὶ διεκοσμήθη ὁ περὶ τὸ 1022 οἰκοδομηθεὶς ναός. Ἐκ τῶν δύο τούτων παραστάσεων, ἡ μία εἶναι κρᾶμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς τέχνης, καὶ παρουσιάζει 12 μαθητάς. Ὁ Ι. Χριστὸς κάθηται περὶ κυκλικὴν τράπεζαν ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης ἀναπίπτει εἰς τὸ στῆθος Αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἰούδας, 8ος ἀριστερόθεν τοῦ Σωτῆρος, ἐκτείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὸ τρυβλίον. Ἡ ἑτέρα παρουσιάζουσα ἐπίσης 12 μαθητάς, θέτει τὸν Ι. Χριστὸν εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν ἑξαγώνου τραπέζης, τὸν δὲ Ἰούδαν, 5ον πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Σωτῆρος, ἐκτείνοντα ἐπίσης τὴν χεῖρα πρὸ τὸ τρυβλίον.

8) Ἴδε τὴν παράστασιν ταύτην ἐν Emile Mâle, L'art Religieux du XII siècle en France, Paris, 1928, σελ. 110.

9) Ἴδε ταύτην ἐν Emile Mâle, L'art Religieux du XII siècle en France, Paris 1928, σελ. 114.

10) André Michel, Histoire de l'Art depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours, Paris, 1929, τομ. II², σελ. 963.

11) Fr. X. Kraus, Geschichte der Christlichen Kunst, τομ. II, σελ. 65.

Οἱ μαθηταὶ ἀνάκεινται, μὲ τὴν ὄψιν πλήρη ὀργῆς καὶ κατηφείας, ἐνῷ ὁ προδότης μαθητὴς σημειοῦται διὰ τῶν τρομερωτέρων χαρακτηριστικῶν [12].

Ἀναλόγου συνθέσεως καὶ πάντοτε 12 μαθητὰς παριστῶσαι εἶναι κατὰ σειρὰν καὶ αἱ ***ἐν τῷ Πρωτάτῳ τοῦ Ὄρους*** (14ου, κατὰ τὸν Gabr. Millet, αἰῶνος), ***ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Χιλιανδαρίου*** (13ου αἰῶνος), ***ἐν τῇ Τραπέζῃ τῆς Μονῆς τοῦ Φιλοθέου*** (16ου αἰῶνος), ***ἐν τῷ Καθολικῷ καὶ τῇ Τραπέζῃ τῆς Λαύρας, ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Διονυσίου*** καὶ ***ἐν ταῖς Μοναῖς Ξενοφῶντος καὶ Δοχειαρίου*** (ἅπασαι τοῦ 16ου αἰῶνος) συναντώμεναι παρεμφερεῖς παραστάσεις.

Ἀκολούθως **ὅλοι οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀναγεννήσεως**, εἰς τὰ σχετικὰ αὐτῶν ἔργα ἀρέσκονται νὰ συγκαταλέγωσι καὶ τὸν Ἰούδαν μεταξὺ τῶν μετασχόντων τοῦ Δείπνου. Τοιοῦτοι πίνακες, ἀριθμοῦντες 12 μαθητὰς περὶ τὴν τράπεζαν, εἶναι οἱ ἑξῆς σπουδαιότεροι: Ὁ πίναξ τοῦ Gioto ἐν Παδούῃ [13], τοῦ Andreo del Castagno ἐν Φλωρεντίᾳ [14]) τοῦ Leonardo da Vinci [15], τοῦ Andrea del Sarto ἐν Φλωρεντίᾳ [16], τοῦ Fisole [17], τοῦ Thitoret [18], τοῦ Saleilo [19], τοῦ Thiery, ἐν Bents τῶν Κάτω Χωρῶν [20] καὶ τελικῶς εἷς πίναξ εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν Zillis ἐν Ἑλβετίᾳ (τοῦ 17ου αἰῶνος) [21], οἵτινες πάντες παριστῶσι 12 μαθητὰς περὶ τὴν ἱστορικὴν τράπεζαν.

### Μνημεῖα παριστῶντα 11 μόνον μαθητάς.

Τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον τῆς παρατάξεως ταύτης εἶναι μία παράστασις ἐκ μωσαϊκῶν, συναντωμένη **εἰς τὸν Νάρθηκα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου ἐν Ραβέννῃ**, ναοῦ κτισθέντος περὶ τὸ 570 καὶ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν διακοσμηθέντος διὰ ἐκ μωσαϊκῶν τοιχογραφιῶν [22]. Ἡ παράστασις αὕτη εἶναι καθαρῶς Ἀνατολικοῦ τύπου. Ἐπὶ

---

[12]) Ἴδε ταύτας, ὡς καὶ ὅλας τὰς κατωτέρω παραστάσεις τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἁγ. Ὄρους ἐν Gabriel Millet, Monuments de l'Athos, τομ. I, Les Peintures, Paris, 1927, σελ. 87 κ. ἑξ.

[13]) A. Michel, Histoire de l'Art, τομ. II² σελ. 797.

[14]) Musée d'art, τομ. I, σελ 131.

[15]) Ἴδε πλήρη καὶ λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ πίνακος ἐν Γ. Α. Σωτηρίου, ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ, Ἀθῆναι, 1914, σελ. 150-151.

[16]) A. Michel, Histoire de l'Art, τομ. IV¹, σελ. 386.

[17]) Fr. X. Kraus, Geschichte der Christlichen, Kunst, τομ. II, σελ. 299.

[18]) A. Michel, Histoire de l'Art, τομ. V², σελ. 573.

[19]) Fr. X. Kraus, Geschichte der Christlichen Kunst, τομ. II, σελ. 301.

[20]) A. Michel, Histoire de l'Art, τομ. V¹, σελ. 212.

[21]) A. Michel, Histoire de l'Art, τομ. II², σελ. 640.

[22]) Ἴδε περιγραφὴν ταύτης ἐν Leclerq, ἄρθρ. Cène, εἰς τὸ Ἀρχαιολ. λεξικὸν τοῦ Cabrol, ἔνθα καὶ ἡ φωτοτυπία τοῦ μνημείου.

τῆς τραπέζης, ἐχούσης σχῆμα ***σῖγμα*** ἐκτίθενται *6* τεμάχια ἄρτου καὶ 2 ὑπερμεγέθεις συμβολικοὶ ἰχθῦς. Οἱ ἀπόστολοι, ἀνακείμενοι κατὰ μίαν τυχαίαν σειρὰν ἀριθμοῦνται εἰς 11 μόνον.

Ὁμοίως, 11 μόνον μαθητὰς περὶ τὴν τράπεζαν παριστᾷ καὶ ὁ γνωστότατος **Σάκκος τοῦ Φωτίου.** εὑρισκόμενος ἐν Μόσχᾳ. Μεταξὺ τῶν κεντημάτων διαφόρων ἄλλων παραστάσεων ὑπάρχει καὶ ἡ τοῦ Μ. Δείπνου, εἰς ἣν ἀριθμοῦνται 12 τὸ ὅλον πρόσωπα, ἤτοι 1 ὁ Διδάσκαλος καὶ 11 οἱ μαθηταί. Ἡ τράπεζα καὶ ἐνταῦθα ἔχει σχῆμα σῖγμα, πλὴν οἱ μαθηταὶ δὲν ἀνάκεινται κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἢ βυζαντινὸν τύπον, ἀλλὰ κάθηνται, ὡς συνήθως, περὶ τὴν τράπεζαν [23]).

(ἕπεται συνέχεια)

† ΔΙΑΚ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

---

23) Ἴδε τὴν παράστασιν τοῦ μνημείου τούτου ἐν André Michel, Histoire de l'Art, Paris 1923, τομ. III², σελ. 957.

# ΔΙΑΣΗΜΟΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΕΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Μία διατριβὴ τοῦ Ἄγγλου Dominique Duclos καταχωρισθεῖσα εἰς τοὺς Ἐκκλησιαττικοὺς Καιροὺς (Church Times) τοῦ Λονδίνου μοὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν διὰ νὰ γράψω τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς. Δὲν γράφω ἁπλῶς διὰ νὰ διαφωτίσω ἓν παρελθὸν ποὺ ἀφορᾷ τοὺς Παρισίους καὶ καθόλου τὴν Γαλλίαν ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ διὰ νὰ τονίσω ὅτι τὸ μέλλον διὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καθόλου καί ἔν τινι μέτρῳ καί διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ ἄμβωνος καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐν μέρει θὰ εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὰς ποικίλας ἀπαιτήσεις, ἀτομικάς, κοινωνικάς, ἐπιστημονικὰς καὶ ἄλλας τῆς παρούσης ἐποχῆς καὶ ἡ ἄμυνα καὶ ὑπεράσπισις αὐτοῦ κατὰ τῶν ποικίλων, φανερῶν καὶ κρυφίων, εἰλικρινῶν καὶ ὑπούλων ἐχθρῶν του. Πρόκειται δὲ περὶ ἐχθρῶν ὡπλισμένων μὲ τελείως σύγχρονα ὅπλα. Ὅταν λέγω προσαρμογὴν δὲν ἐννοῶ ἀλλαγὴν καὶ τροποποίησιν τῆς οὐσίας, δογματικῆς τε καὶ ἠθικῆς, τοῦ χριστιανισμοῦ· ὄχι. Ἔχω ὑπ᾽ ὄψιν τὴν προπαρασκευὴν νέων ἐπιχειρημάτων χρωματισμένων μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα χρώματα καὶ σφυρηλατημένων εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς σοβαρᾶς σημερινῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς αἰωνίου Ἀληθείας, τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει· «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἑβρ. 16,8).

Μετὰ τὴν θεοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τόσον παταγωδῶς διασαλπισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γάλλων φιλοσόφων τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὴν ἐπί τινα χρόνον ἀντικατάστασιν ἐν Γαλλίᾳ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς θρησκείας ἢ μᾶλλον ἀθρησκείας τοῦ «ὀρθοῦ λόγου», ἐνεφανίσθη ἐν Γαλλίᾳ περισσότερον ἔντονος ἡ διανοητικὴ ἀναρχία παρὰ ἡ πολιτικὴ τοιαύτη. Ἐτίθεντο εἰς ἐφαρμογὴν αἱ ἀθεϊστικαὶ ἀρχαί τῶν μεγάλων Ἐγκυκλοπαιδιστῶν ἢ διεδίδοντο ὡς ἱκανοποιοῦσαι περισσότερον τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησιν αἱ δεϊστικαὶ ἀρχαὶ τοῦ J. J. Rousseau καὶ ἄλλων δεϊστῶν καὶ θεϊστῶν. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν θεωριῶν αὐτῶν δὲν ἐπαφίνετο χῶρος οὔτε διὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, οὔτε διὰ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν οὔτε διὰ τὰς χριστιανικὰς περὶ τῆς ἐν τριάδι ἑνότητος τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεις. Ὅπλα εἴτε τῆς τότε ἐπιστήμης εἴτε τῆς εὐφυοῦς χλεύης (Βολταῖρος) ἐρρίπτοντο διαρκῶς κατὰ τῆς θρησκείας «τοῦ πρᾴου καὶ ταπεινοῦ τῇ καρδίᾳ Ἰησοῦ.»

Κατὰ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀντιχριστιανικῆς προπαγάνδας ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἐκ θεμελίων κατεδάφισιν τοῦ αἰωνοβίου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος ἦρε τὰ ἀπολογητικὰ ὅπλα ὁ πολὺς Γάλλος συγγραφεύς, ὁ τοῦ ρωμαντισμοῦ ὀπαδός, Σατωβριάνδρος (François-René de Chataubriand,

1768—1848). 'Ανεκουφίσθησαν έκατομμύρια πνευμάτων πού κατεκλύζοντο ἀπὸ θρησκευτικὰ ἔνστικτα μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ περιφήμου συγγράμματός του Génie du Christianisme (1802).

Οἱ μορφωμένοι Γάλλοι κληρικοί, οἱ ἐν Παρισίοις κυρίως διδάσκοντες καὶ κηρύττοντες ἀντελήφθησαν ὅτι ὤφειλον νὰ ἀναλάβουν ἓν ἀπολογητικὸν ἔργον. Ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν κατὰ τῶν προσβολῶν τὰς ὁποίας ὑφίστατο ἀπὸ μέρους τῶν σοφῶν ἢ τῶν ἡμιμαθῶν τῆς ἐποχῆς ὁμιλούντων καὶ γραφόντων ἐν ὀνόματι «τῶν φώτων», τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου ἐξέλεξαν καὶ τὸν ἄμβωνα. Ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ θέματος εἰσήχθη εἰς τὸν ἄμβωνα τὸ σύστημα τῶν διαλέξεων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεπτύσσετο ἐν συνεχείᾳ ἓν ὡρισμένον θέμα, κυρίως ἀπολογητικόν, ἐπὶ 4 ἢ 5 ἡμέρας τοῦ κηρύγματος.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρῶτος εἰσήγαγε τὸ σύστημα τοῦτο εἰς Παρισίους εἶναι ὁ ἀββᾶς de Frayssinous (1765—1842), ἀπαγγείλας σειρὰν ἀπολογητικῶν διαλέξεων ἐν τῇ παρισινῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου (Saint-Sulpice) ἀπὸ τοῦ 1803 ἕως 1809, κατόπιν κατὰ τὸ 1814 καὶ ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1822. Αἱ διαλέξεις τοῦ πατρὸς Frayssinous ἐχαρακτηρίζοντο ὡς προσαρμοζόμεναι πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ τότε ἀνθρώπου, ὡς ἱκανοποιοῦσαι τὰς θρησκευτικὰς καὶ μεταφυσικὰς ἀνάγκας τῆς τότε ἐποχῆς. Ἀνέλαβε, κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Σατωβριάνδου, τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὸ 1825 ἐδημοσίευσεν ἓν μέρος τῶν διαλέξεών του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Défence du Christianisme*». Ἡ ἐπιτυχία του ἦτο μεγάλη· ἄπειρον ἐκκλησίασμα μὲ ζωηρὸν ἐνδιφέρον παρηκολούθει τὰς διαλέξεις τὰς ὁποίας πρὸς τοῖς ἄλλοις διέκρινε γλαφυρότης καὶ σαφήνεια [1]).

Τὸ ἔργον τοῦ Frayssinous συνέχισε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ εὐφυὴς καὶ μὲ φιλοσοφικὸν πνεῦμα πεπροικισμένος πατὴρ père Lacordaire (Jean-Baptiste-Henri Lacordaire 1802—1862) μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Lamennais. Συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος «l'Avenir» καταχωρίσας ἐν αὐτῇ πλεῖστα ὅσα ἄρθρα του. Παρουσιάσθη ὡς ἱεροκῆρυξ ποὺ ἐτίμησε τὸν ἄμβωνα τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων κατὰ τὰ ἔτη 1835 καὶ 1836. Καταταχθεὶς εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν μοναχῶν ἐκόσμησε καὶ πάλιν τὸν ἄμβωνα τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων κηρύττων σχεδὸν ἀδιακόπως μέχρι τοῦ 1851. Ὁ Lacordaire ἐτόνιζε διαρκῶς ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐκτὸς τοῦ δογματικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιεχομένου του ἔχει καὶ «κοινωνικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἀξίαν» (valeur sociale et humaine).

Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ὡραίου καὶ μεγαλοπρεποῦς καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Παρισίων ἀντήχουν τὰ ἐνθουσιώδη κηρύγματα τοῦ Lacordaire προκα-

[1]) Ch, — M. Des Granges, Histoire de la littérature française, p. 974.

λοῦντα ἐπὶ τῆς νεολαίας καὶ καθόλου τῶν Παρισινῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν ἐπίδρασιν καὶ εὐεργετικὴν ἐνέργειαν τὴν ὁποίαν ἐδημιούργει καὶ ὁ ρηθεὶς Chataubriand μὲ τὰ ἐμπνευσμένα ποιητικά του συγγράμματα. Ὁ Lacordaire [2]) ἀνέπτυσε πρὸ τῆς νεολαίας (1835—1852) τὴν θρησκευτικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀτόμου, καθὼς συνέβη εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

Συγχρόνως μὲ τὸν Lacordaire ἐκήρυττεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ ὁ Ἰησουΐτης Ravignan (1795—1857). Κληθεὶς εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἱεροκήρυκος ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου de Quélleu ἐδίδαξεν ἐπὶ δέκα ἔτη (1837—1846) καὶ (1849—1857) ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς περιφήμου ἐκείνης ἐκκλησίας ἀκολουθήσας ὡσαύτως τὸ σύστημα τῶν διαλέξεων. Ὁ Ravignan ἔσχεν ὡσαύτως ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον του, διακριθεὶς διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἑνότητα ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν θεμάτων του.

Ἕτερος ἱεροκῆρυξ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ἄξιος λόγου, εἶναι ὁ γνωστὸς ὡς ἔγγαμος ἱερεὺς (prêtre marié) ὡς père Hyacinthe, πατὴρ Ὑάκινθος, ὁ Charles Loyson (1827—1912), ἀρχίσας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865 τὰς ἀπολογητικάς του διαλέξεις εἰς τὸν εἰρημένον παρισινὸν ναόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Loyson ἤρχισε καὶ ἡ ἐπιστήμη μὲ τὰ νεώτερα μέσα ἐρεύνης νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἀντικαθιστῶσα καὶ τὴν θρησκείαν. Παρουσίασαν τὴν ἐπιστήμην ὡρισμένοι ἀντιπρόσωποί της ἀπὸ τοῦ 1855 (τοῦτο ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ 1894) ὡς δυναμένην νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐπικληθεῖσαν ἐπιστημονικὴν θρησκείαν (religion de la science). Ἡ διάδοσις τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ θετικισμοῦ ὑπὸ τοῦ Auguste Comte καὶ ἄλλων, κατέστησε δυσχερὲς τὸ ἀπολογητικὸν ἔργον τοῦ Loyson [3]). Ὁ Γάλλος αὐτὸς κληρικός, τὸν ὁποῖον ἔτυχε νὰ γνωρίσω ἐν Γενεύῃ ὑπέργηρων, προσεπάθει νὰ συμβιβάσῃ τὸν καθολικισμὸν μὲ τὰς νεωτέρας ἰδέας. Αἱ διαλέξεις του εἶχον ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα. Βραδύτερον μείνας ἔξω τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας συνέλαβεν ἓν σχέδιον περὶ θρησκείας, τὸ ὁποῖον οὔτε καθολικὸν οὔτε χριστιανικὸν ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ. Τὸ σχέδιον αὐτὸ ἀναπτύσσει εἰς μίαν διάλεξιν ἀπαγγελθεῖσαν ἐν Nancy καὶ δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «La Religion au XX Siècle».

---

[2]) Ὁ Lacordaire κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του (1862) ἐκηρύχθη μέλος τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας διαδεχθεὶς τὸν Toqueville.

[3]) Κατὰ τὸ 1869 ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν καθολικισμόν. Διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου τοῦ 1870. Τοιουτοτρόπως κατετάχθη εἰς τὴν ὁμάδα τὴν κληθεῖσαν παλαιοκαθολικὴν ἢ χρηστιανοκαθολικὴν (vieux-catholiques ἢ catholiques-chrétiens). Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἰδέαι τῶν παλαιοκαθολικῶν, ἰδίως αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πάπα, ὁμοιάζουν μὲ τὰς γαλλικανικὰς θεωρίας, διωρίσθη ὁ Loyson τὸ 1879 πρύτανις τῆς γαλλικανικῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀναγνωρισθείσης ἐπισήμως κατὰ 1883. Ἡ σημείωσις αὐτὴ εἶναι συμπλήρωσις τοῦ περὶ Γαλλικανισμοῦ ἄρθρου μου. Ὁ Loyson ἐκήρυττε μέχρι τοῦ 82 ἔτους τῆς ἡλικίας του ὑποβασταζόμενος ὑπὸ δύο ἀνθρώπων. Ἐνεθουσία καὶ συνεκίνει τὸ ἐκκλησίασμα.

Διάσημοι ἱεροκήρυκες δομινικανοὶ δυνάμενοι νὰ θεωρηθοῦν συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Lacordaire — ὄχι μέτριοι μιμηταὶ τοῦ ἔργου του — εἶναι ὁ père Didon καὶ ὁ père Monsacré. Ὁ πρῶτος εἶναι γνωστὸς καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν δώσας διαλέξεις ἀπολογητικὰς ἐν Ἀθήναις. Σοβαρὸν ἀπολογητικὸν ἔργον τοῦ Didon εἶναι «La foi en la divinité de Jésus Christ» μὲ τὴν μορφὴν τῶν διαλέξεων καὶ ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «la vie de J. Christ», ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ Er. Renan.

Δομινικανὸς ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ père Marine-Albert ἢ ἄλλως ὡς Janvier (Emil-Marie-Méen) γνωστὸς (ἐγεννήθη τὸ 1860) ἱεροκῆρυξ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Ἐφάνη ἀντάξιος τοῦ ἄμβωνος ἐκείνου ἐπὶ εἴκοσι καὶ περισσότερα ἔτη (1903—1923) διδάξας μὲ τὸ σύστημα τῶν διαλέξεων· τελείως κατηρτισμένος ἀπὸ ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς ἀπόψεως συνήρπαζε τὸ πολυπληθὲς ἐκκλησίασμα μὲ τὴν χειμαρρώδη εὐγλωττίαν του. Διάδοχος τοῦ Janvier διωρίσθη ὁ père Sanson ἀκολουθήσας τὴν ὑπὸ τοῦ Lacordaire χαραχθεῖσαν ὁδὸν τῆς ἀπολογητικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς θρησκείας ἱκανοποιούσης τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔσω ἀνθρώπου πάσης ἐποχῆς. Ὁ Sanson ἠγαπήθη πολὺ ἀπὸ μέρους τῶν Παρισινῶν ὡς ἀπόστολος τοῦ εὐαγγελίου κηρύττων αὐτὸ κατὰ τὰς μεθόδους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐποχή μας.

Ἀπὸ τοῦ 1927 μέχρι τοῦ 1937 τὸν ἄμβωνα τῆς ἐκκλησίας Παναγίας τῶν Παρισίων ἐκόσμει ὁ γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ὀρθοδοξίας Père Pinard de la Boullaye. Ἔγραψα ἀρκετὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπολογητικοῦ ἔργου εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν τοῦ 1939 (σ. 132 — 141) ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάσημοι ξένοι ἱεροκήρυκες τῆς ἐποχῆς μας». Τὰ θέματα τῶν διαλέξεών του ἐκτὸς τοῦ «Ἰησοῦς καὶ ἱστορία», ἦσαν «Ἰησοῦς Μεσσίας», «Ἰησοῦς υἱὸς τοῦ Θεοῦ», «τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, «Ἰησοῦς φῶς τοῦ κόσμου», «Ἰησοῦς λυτρωτής», «ἡ κληρονομία τοῦ Ἰησοῦ» «ὁ Ἰησοῦς ζῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ». Κατὰ τὸν Ἄγγλον Dominique Duclos, τὸν ὁποῖον ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παρούσης μελέτης, ὁ Père Pinard «ὑπενθυμίζει τὸν ἐπίσκοπον Gore (Ἄγγλον ἐπίσκοπον ἀποθανόντα πρὸ ὀλίγου). Ἡ ἄποψις ἀμφοτέρων εἶναι πολὺ ὁμοία. Ἀλλὰ ὁ Γάλλος κατεῖχε τὸν γαλλικὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον σπάνιον εἰς τὴν Ἀγγλίαν» (But the Frenchman possessed the Gallic fire which is so rare in England).

Τὸν Pinard διεδέχθη ὁ Chévrot, τέως ἐφημέριος εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τῶν Παρισίων Saint François Xavier. Δὲν ἔχει, κατὰ τὸν D. Duclos, τὰ προσόντα τοῦ Hyacinthe καὶ τοῦ Sanson ἀλλὰ εἶναι πλήρης ἐνθουσιασμοῦ. Καὶ ὁ Chévrot ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν τῶν προκατόχων του.

Τὸ εὐαγγέλιον εἶναι δι᾽ ὅλας τὰς ἐποχάς. Ἡ ἐπῳδὸς τοῦ Chèvrot εἶναι «ὁ νέος ἄνθρωπος» (l'home nouveau), «νέαν τάξιν πρέπει νὰ ἔχωμεν· ἀλλ᾽ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατευθύνῃ τὴν νέαν τάξιν, πρέπει νὰ ἔχωμεν νέους ἀνθρώπους». Βεβαίως ἡ νέα τάξις περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Γάλλος ἱεροκῆρυξ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων ἀφορᾷ τὴν νέαν μέθοδον τῆς προσαρμογῆς τῶν χριστιανικῶν διδαγμάτων πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, λαμβανομένου ὡς ζῶντος μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν μεγάλης ἐξωτερικῆς προόδου καὶ τρομακτικῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Τὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ χρησιμεύσουν καὶ διὰ τοὺς ἰδικούς μας ἱεροκήρυκας ὡς ἀφορμὴ σοβαρᾶς προετοιμασίας διὰ τὰ κηρύγματα τῆς μεταπολεμικῆς αὔριον. Πολλοὶ ἐμφανιζόμενοι ἐξωτερικῶς ὡς χριστιανοί, ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὴν νοοτροπίαν ὡρισμένων ἱδρυμάτων, θεωροῦν τὸν χριστιανισμὸν ὡς πεπαλαιωμένον θεσμόν, ὡς ἰδανικὸν ποὺ ἀνήκει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Δὲν ὑπάρχει πλέον θανάσιμον πλῆγμα διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν δύναμιν τοῦ εὐαγγελίου, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν λέγει· «***δύναμις*** Θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν ***παντὶ τῷ πιστεύοντι.***» Ὁ ***πιστεύων*** αὐτὸς ἀνήκει εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν.

Ὁ ἱεροκῆρυξ πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία καθόλου κέκληται νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς εἰρήνης. Διὰ τῆς διδασκαλίας της, διὰ τῆς ἐπιδράσεώς της ἐπὶ τῶν ἀτόμων καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας θὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἀρθῶσι τὰ αἴτια τοῦ πολέμου. Διὰ τῶν συνθηκῶν δὲν καταργοῦνται οἱ πόλεμοι ἀλλὰ ἁπλῶς ἀναβάλλονται. Αἴρονται οἱ πόλεμοι ὅταν ἐκριζωθῶσι τὰ αἴτια ποὺ τοὺς προκαλοῦν, εἴτε φιλοδοξία, εἴτε πλεονεξία, εἴτε φιλαρχία εἶναι αὐτά, κατὰ Πλούταρχον. «Οὐδεὶς γὰρ πόλεμος φύεται ἄνευ κακίας». Ὅταν ἀνυψωθῇ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων θὰ δημιουργηθοῦν καὶ τὰ στερεὰ θεμέλια τῆς ἀσαλεύτου καὶ διαρκοῦς εἰρήνης, ὅροι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν τελειοτέραν γενικὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἂς προετοιμασθοῦν οἱ ἱεροκήρυκες καὶ ἐν γένει οἱ «ὑπηρέται τοῦ θείου λόγου» καὶ «οἱ διάκονοι Χριστοῦ.» Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἐκτελέσουν τὸν προορισμόν των ὡς πραγματικοὶ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα. Εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ πανταχοῦ πρέπει νὰ ἐμφανίζεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, «ἰατρεῖον» καὶ «φιλοσοφίας διδασκαλεῖον, καὶ ψυχῆς παιδευτήριον καὶ γυμνάσιον δρόμου τῶν εἰς οὐρανοὺς φερόντων, βαλανεῖον πνευματικόν, οὐ ῥύπον σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἀποσμῆχον κηλῖδα» (ὁμιλ. ΙΕ΄. Β. Κορ.).

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

# ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

## ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

### ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

***Ἡ Α. Θ. Παναγιότης.***

Προεδρεύσασα τῆς συνοδικῆς συνεδρίας τῆς 1ης τοῦ λήξαντος μηνός, ἡ Α. Θ. Παναγιότης αὐθημερὸν ἀπῆλθε δι᾽ ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου εἰς Χάλκην, διέμεινε δὲ καθ᾽ ὅλον τὸν λήξαντα μῆνα ἐκεῖ, ἐφησυχάζουσα ἐπὶ τῇ θερινῇ περιόδῳ ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Διαμερίσμασι τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα ἡ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολή. Τῇ Α. Θ. Παναγιότητι συνώδευσαν ἐκ Φαναρίου οἱ σεβ. Μητροπολῖται Θεοδωρουπόλεως κ. Λεόντιος καὶ Λαοδικείας κ. Δωρόθεος καὶ ἡ Ἀκολουθία Αὐτῆς, ὑπεδέχθησαν δὲ Αὐτὴν ἐν Χάλκῃ μετ᾽ ἐκδηλώσεων βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας ὁ Σχολάρχης πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομος Κορωναῖος, οἱ καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς καὶ οἱ ἱεροσπουδασταί.

***Πατριαρχικὸς Ναός.***

— Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος καὶ Πανευφήμου Εὐφημίας (11 τοῦ μ.), ἐν τῷ π. Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ εὕρηται ἀποτεθησαυρισμένον τὸ ἱερὸν αὐτῆς λείψανον, ἐτελέσθη ἀφ᾽ ἑσπέρας μὲν πανηγυρικὸς Ἑσπερινός, χοροστατοῦντος τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου, αὐθημερὸν δὲ Κυριακὴν ἡ θεία Λειτουργία, ἱερουργησάσης τῆς Α. Σεβασμιότητος, κηρυξάσης δὲ καὶ τὸν θεῖον λόγον

— Κατὰ τὰς λοιπὰς Κυριακὰς τοῦ μηνὸς καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς ἐν τῷ π. Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

***Πατριαρχικὰ Συλλυπητήρια.***

Ἐπὶ τῷ ἐπισυμβάντι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς θανάτῳ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Πολωνίας ἀειμνήστου Στρατηγοῦ Σικόρσκυ ἡ Α. Θ. Παναγιότης διεβίβασε τὰ συλλυπητήρια Αὐτῆς τῷ ἐνταῦθα ἐντίμῳ Γ. Προξενείῳ τῆς Πολωνίας διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Ἀδαμαντίου, μεταβάντος εἰς τὸ Γ. Προξενεῖον μετὰ τοῦ πολωνομαθοῦς Α'. Γραμματέως τοῦ Α'. Πατριαρχικοῦ Γραφείου κ. Ἐμμ. Φωτιάδου.

Τελεσθείσης δὲ τῇ 12ῃ τοῦ μ. ἐπιμνημοσύνου λειτουργίας ἐν τῷ ἐνταῦθα Καθολικῷ Ναῷ τοῦ ἁγ. Πνεύματος ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Πρωθυπουργοῦ, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ ἐντιμ. Γ. Προξενείου, ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ἐν αὐτῇ ἡ αὐτὴ Πατριαρχικὴ Ἀντιπροσωπεία.

***Θάνατος Ἱερέως.***

Συνεπείᾳ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, ἣν ὑπέστη κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐν τοῖς Νοσοκομείοις Βαλουκλῆ, ἀπεβίωσε τῇ 1ῃ τοῦ λήξαντος μηνὸς Ἰουλίου ὁ ἱερατικῶς Προϊστάμενος Μεσαχώρου πρωτοπρεσβύτερος Αἰμιλιανὸς Φάκαρος

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία τοῦ ἀειμνήστου ἱερέως ἐψάλη τῇ ἐπαύριον 2ᾳ τοῦ μ., ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ ἁγ. Φωκᾶ Μεσαχώρου, προστάντος αὐτῆς τοῦ θεοφ. Ἐπισκόπου Λεύκης κ. Παγκρατίου, προσφωνήσαντος ἅμα τὸν νεκρόν, συμμετέχοντος δὲ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῶν πέριξ ἐνοριῶν καὶ ἄλλων ἱερέων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσ. Μ. Ἐκκλησιάρχης κ. Γεράσιμος.

Ὁ ἐκλιπὼν Ἱερεύς, ἐπὶ ἔτη ὑπηρετήσας ἐν διαφόροις ἐνορίαις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἱεράτευε τελευταῖον ἐν Μεσαχώρῳ, ἰδιαιτέρως ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Εἴη αὐτοῦ αἰωνία ἡ μνήμη.

## ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

***Συνοδικαὶ Συνεδρίαι.***

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀναχωρησάσης τῇ 1ῃ τοῦ παρόντος μηνὸς εἰς Χάλκην πρὸς ἐφησύχασιν ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις διαμερίσμασιν Αὐτῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ, τῶν γενομένων ἐφεξῆς τακτικῶν συνεδριῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου προήδρευσεν ὁ Α'. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος.

***Διάφορα Ζητήματα.***

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπησχολήθη ἐπὶ πλείστων ζητημάτων ἐνδιαφερόντων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀμερικῆς, τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Αὐστραλίας καὶ ἄλλας Ἱ. Μητροπόλεις.

Ὡσαύτως ἐμελετήθησαν καὶ πλεῖστα ζητήματα ἐσωτερικοῦ χαρακτῆρος.

***Διόρθωσις τυπογραφικῶν ἀβλεψιῶν τοῦ προηγουμένου τεύχους (Ἰουνίου).***

Σελις 111 στίχος 21 ἀντὶ Κικέρων ἀνάγνωθι Βεργίλιος

» 131 » 32 μετὰ τὴν λέξιν βαπτιστήριον πρόσθες τὰς λέξεις «εἶχε δύο εἰσόδους».